

อ่านเศรษฐศาสตร์การเมืองในเรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ”

ของ ศรีบูรพา

เสาวณิต จุลวงศ์*

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประเทศไทย

Reading political economy in “Kho Raeng Noi Thoe”, a short story by Sriburapha

Saowanit Chunlawong*

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand

Article Info

Academic Article

Article History:

Received 22 January 2023

Revised 27 March 2023

Accepted 4 April 2023

คำสำคัญ

ขอแรงหน่อยเถอะ

ศรีบูรพา

เศรษฐศาสตร์การเมือง

ในวรรณกรรม

ลัทธิมาร์กซ์ในวรรณกรรมไทย

วรรณกรรมไทยปัจจุบัน

Keywords:

Kho Raeng Noi Thoe,

Sriburapha,

Political economy in literature,

Marxism in Thai literature,

Modern Thai literature

* Corresponding author

E-mail address:

sa_va_n@yahoo.com

บทคัดย่อ

“ขอแรงหน่อยเถอะ” เป็นเรื่องสั้นของศรีบูรพา นักเขียนไทยที่มีชื่อเสียงในช่วงทศวรรษ 2470-2490 เรื่องสั้นเรื่องนี้เป็นที่รู้จักในฐานะเรื่องสั้นแนวสังคมนิยมแนวสังคมนิยมที่ตั้งคำถามต่อคุณค่าของแรงงาน แนวคิดของเรื่องแสดงถึงความคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวลัทธิมาร์กซ์ โดยเสนอข้อถกเถียงเกี่ยวกับค่าของ “แรงงาน” เพื่อรื้อถอนอุดมการณ์ของสังคมศักดินาไทย อย่างไรก็ตาม การคลี่คลายและจบเรื่องกลับย้อนแย้งโดยยืนยันคุณค่าเชิงสัญญาของแรงงานอันเกิดจากอิทธิพลของบริบทสังคมวัฒนธรรมไทย ทำให้สำนวน “ขอแรงหน่อยเถอะ” ได้แปรเปลี่ยนมาเป็นกลไกเชิงอุดมการณ์รองรับคุณค่าเชิงจริยธรรมในสังคมคุณธรรมนิยมของไทย

Abstract

“Kho Raeng Noi Thoe” or “May I have your labour?” is a short story written by Sriburapha, a foremost Thai novelist from the 1930s to the 1950s. This story is known as a socialist-realist short story which raises questions about the value of “labour”. The theme of the story relates to Marxist political economy, presenting a discussion on the value of “labour” and “money” to dismantle the ideology of Thai feudal society. But at the end, the denouement asserts ironically the accepted value of labour according to the Thai socio-cultural context. As the result, the expression, “Kho Raeng Noi Thoe”, has transformed into an ideological apparatus to support moralist society and ethical values in Thai society.

1. ความนำ

“ศรีบูรพา” เป็นนามปากกาของกุหลาบ สายประดิษฐ์ นักเขียนนักหนังสือพิมพ์คนสำคัญของฝ่ายก้าวหน้า¹ ของไทยในช่วงก่อน 2500 ผลงานของศรีบูรพาทั้งแนวรักโรแมนติกและแนวการเมืองมักสื่อความคิดเรื่องความเสมอภาค เสรีภาพ และความเป็นอิสระพ้นจากกรอบจารีตดั้งเดิมที่จุดรั้งปัจเจกบุคคลให้จ่อมจมอยู่กับสิ่งที่เรียกว่า “ชะตากรรม”

โดยทั่วไปกุหลาบ สายประดิษฐ์ มักถูกมองเชื่อมโยงกับแนวคิดประชาธิปไตย โดยเฉพาะบทความเรื่อง “มนุษย์ภาพ” ซึ่งสนับสนุนความคิดเรื่องความเสมอภาคและระบอบประชาธิปไตย บทความนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกโดยไม่ลงชื่อผู้เขียนในหนังสือพิมพ์ *ไทยใหม่* ฉบับวันที่ 8 และ 11 ธันวาคม 2474 สร้างปฏิกิริยาในแวดวงปัญญาชนกลุ่มชนชั้นสูง ทำให้หนังสือถูกเพ่งเล็งจากทางการ กุหลาบและคณะกองบรรณาธิการจึงได้ลาออก ต่อมาบทความ “มนุษย์ภาพ” ในนามของกุหลาบ สายประดิษฐ์ ถูกนำมาปรับแก้ไขและตีพิมพ์อีกครั้งใน *ศรีกรุง* ฉบับวันที่ 10, 16 และ 21 มกราคม 2475 ส่งผลให้หนังสือพิมพ์ถูกสั่งปิด นอกจากนี้กุหลาบยังแสดงออกถึงความคิดทางการเมืองในบทความอีกหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องการปกครองประเทศตามครรลองระบอบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี เราจะสังเกตเห็นว่า นอกจากความคิดเรื่องประชาธิปไตยแล้ว กุหลาบยังมีความสนใจในแนวคิดสังคมนิยมอีกด้วย โดยเฉพาะหลังจากเดินทางไปศึกษาที่ออสเตรเลียในช่วง 2490-2492 เมื่อกลับมาประเทศไทย กุหลาบได้เข้าร่วมงานกับสุภา ศิริमानนท์ ที่หนังสือพิมพ์ *อักษรสาส์น* ในตำแหน่งบรรณาธิการแผนกวิชาการเมือง ซึ่งเขาเขียนบทความและแปลงานเขียนหลายเรื่องเกี่ยวกับลัทธิการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย แนวคิดสังคมนิยม และลัทธิมาร์กซ์ อาทิ “หลักการปกครองและลัทธิการเมือง” “ประชาธิปไตยในยุโรป” “ระบอบบงการแบบประชาธิปไตยของประชาชน” ของเหมาเจ๋อตง (Mao Zedong) “ปรัชญาของลัทธิมาร์กซิสต์” ของอีมิล เบิร์นส์ (Emile Burns) นอกจากนี้ยังมีงานเขียนงานแปลอื่น เช่น “กำเนิดครอบครัว, สมบัติส่วนตัวและรัฐ” ของฟรีดริช เองเกิลส์ (Friedrich Engels) “กำเนิดครอบครัวของมนุษยชาติ” และ “ระเบียบสังคมของมนุษย์” ซึ่งเรียบเรียงโดยใช้แนวคิดของเลwis เฮนรี มอร์แกน (Lewis Henry Morgan) เป็นหลักในการอธิบาย ตีพิมพ์ใน *ปิยะมิตร* รายสัปดาห์ในช่วง 2497-2498 (ประภัสสร เสวิกุล, 2549; รุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน, 2548; วิทยากร เชียงกุล, 2544)

เรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ” เป็นผลงานของกุหลาบ สายประดิษฐ์ ภายใต้นามปากกาศรีบูรพา ซึ่งวิทยากร เชียงกุล (2544, น. 59) กล่าวถึงร่วมกับเรื่องสั้นเรื่องอื่นอีกบางเรื่องว่า “สะท้อนให้เห็นความรักและห่วงใยอย่างลึกซึ้งของคุณกุหลาบต่อประชาชนสามัญ ซึ่งเขามี

---

¹ หมายถึงกลุ่มที่สนับสนุนและเรียกร้องความเสมอภาค สิทธิและเสรีภาพของสามัญชน ต่อต้านโครงสร้างและค่านิยมสังคมแบบดั้งเดิมก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 รวมถึงต่อต้านการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมของรัฐ

ความรู้สึกว่านอกจากจะถูกทอดทิ้ง ถูกเอารัดเอาเปรียบแล้ว ยังถูกเหยียดหยามอย่างไม่ได้รับความเป็นธรรมและไม่ถูกต้องอีกด้วย” และ “ใต้ให้แรงบันดาลใจที่สำคัญแก่คนหนุ่มสาวหลายคนในสมัยนั้น ทำให้พวกเขาเข้าใจเห็นใจคนจน มีความตื่นตัวทางสังคม และมีความคิดในเชิงอุดมคติเพิ่มขึ้น”

“ขอแรงหน่อยเถอะ” ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร*ปิยะมิตร* รายสัปดาห์ ในปี 2493 หรือในช่วงทศวรรษ 2490 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สังคมไทยเกิดความขัดแย้งทางอุดมการณ์การเมืองอย่างรุนแรงระหว่างกลุ่มอำนาจนิยมกับกลุ่มเสรีนิยมและสังคมนิยม และจัดว่าเป็นเรื่องสั้นแนวสังคมนิยมแนวสังคมนิยม (socialist realism)² ซึ่งมุ่งวิพากษ์สังคมศักดินาของไทยตามแนวทฤษฎีเศรษฐกิจสังคมของลัทธิมาร์กซ์ อย่างไรก็ตามยังมิได้มีการนำแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวลัทธิมาร์กซ์มาวิเคราะห์หรืออธิบายเรื่องสั้นเรื่องนี้ได้อย่างเฉพาะเจาะจงที่จะแสดงให้เห็นถึงความคิดดังกล่าวที่ถ่ายทอดไว้ในเรื่องสั้นเรื่องนี้

การนำแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์มาวิเคราะห์วรรณกรรมไทยพบไม่มากนัก ในที่นี้จะกล่าวถึงผลงาน 2 เรื่อง ที่มีการนำแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์มาวิเคราะห์วรรณกรรมอย่างเด่นชัดคือ ปาฐกถาของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์ เนื่องในโอกาส “60 ปี เศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์” ครั้งที่ 5 เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2552 ณ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ และบทความของเสาวณิต จุลวงศ์ (Saowanit Chunlawong) ซึ่งตีพิมพ์ในวารสาร *Manusya* เมื่อปี 2008

ในปาฐกถา “60 ปี เศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์” ครั้งที่ 5 ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์ (2554, น. 148-191) ได้หยิบยกเรื่องสั้น “เศรษฐศาสตร์กลางทะเลลึก” ของอาจินต์ ปัญจพรรค มาวิเคราะห์ให้เห็นประเด็นทางเศรษฐศาสตร์ในเรื่องด้วยเห็นว่าสอดคล้องกับลักษณะเด่นของเศรษฐศาสตร์สำนักธรรมศาสตร์ที่ “มีความโน้มเอียงที่จะเชื่อมโยงเศรษฐศาสตร์เข้ากับมิติด้านการเมือง สังคม และวัฒนธรรมเสมอมา” (น. 150) เรื่องสั้น “เศรษฐศาสตร์กลางทะเลลึก” ของอาจินต์ ปัญจพรรค นี้เขียนไว้ตั้งแต่ 2490 ก่อนจะได้ตีพิมพ์ในปี 2492 ก่อนหน้า “ขอแรงหน่อยเถอะ” เล็กน้อย ชูศักดิ์ชี้ว่าเรื่องสั้นเรื่องนี้เสนออย่างชัดเจนถึงประเด็นความขัดแย้งเรื่องชนชั้นซึ่งเป็นปัญหาใจกลางของสังคมไทยมาโดยตลอด จากเรื่องราวเรือล่มและกลาสีกับเศรษฐกิจเรือชูชีพลำเดียวกัน ทั้งสองแลกเปลี่ยนอาหารและทรัพย์สินจากกันและกัน มูลค่าแลกเปลี่ยนของอาหารนั้นแปรเปลี่ยนไป

² สังคมนิยมแนวสังคมนิยมเป็นแนวการประพันธ์ที่ถือกำเนิดในสหภาพโซเวียตและต่อมาแพร่หลายในประเทศคอมมิวนิสต์หลายประเทศ แนวคิดสำคัญคือการเรียกร้องให้นักเขียนสร้างผลงานรับใช้อุดมการณ์ของรัฐสังคมนิยม แนวคิดดังกล่าวแพร่เข้าสู่สังคมไทยในฐานะแนวคิดเรื่อง “ศิลปะเพื่อชีวิต” ที่เรียกร้องให้ศิลปะและศิลปินมีพันธกิจในการต่อสู้เพื่อประชาชนผู้ยากไร้ถูกเอารัดเอาเปรียบในสังคม ปรากฏในงานเขียนสำคัญ ๆ อาทิ *ศิลปะการแห่งกาพย์กลอน* ของศรีอินทรายุทธ นามปากกาของอัสนี พลจันทร์ หรือนายผี *ศิลปะวรรณคดีกับชีวิต* ของบรรจง บรรเจอดศิลป์ *ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน* ของทีปกร หรือจิตร ภูมิศักดิ์

ตามอุปสงค์อุปทาน และยิ่งไปกว่านั้น ชูศักดิ์ยังชี้ว่าในตอนท้ายมูลค่าแลกเปลี่ยนนั้นยังเกี่ยวเนื่องกับเรื่องศักดิ์ศรีของชนชั้นกลายเป็นมูลค่าเชิงสัญญะที่ถูกผนวกเข้าไป ทำให้การแลกเปลี่ยนครั้งสุดท้ายกลายเป็นการแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์ตามแนวคิดของฌอง โบดริยาร์ด (Jean Baudrillard)

ส่วนบทความ เรื่อง “Consumption and consumer society as postmodernity in contemporary Thai fiction” ของเสาวณิต จุลวงศ์ (Chunlawong, 2008, pp. 1-12) ซึ่งตีพิมพ์ในวารสาร *Manusya* นั้นมุ่งวิเคราะห์เรื่องสั้น 3 เรื่อง ในประเด็นภาวะหลังสมัยใหม่ (postmodernity) และในการวิเคราะห์เรื่องสั้น “โลกใบเล็กของชัลมาน” ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ เสาวณิตได้นำแนวคิดเรื่องมูลค่าสัญญา (signed value) และการแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์ (symbolic exchange) ของโบดริยาร์ดมาใช้ในการวิเคราะห์เพื่อแสดงให้เห็นลักษณะทุนนิยมยุคหลัง (late capitalism) ที่ปรากฏในเรื่องสั้น การวิเคราะห์แสดงให้เห็นการปะทะและแปรเปลี่ยนไปมาระหว่างมูลค่าใช้สอย (use value) กับมูลค่าสัญญาที่ส่งผลต่อมูลค่าแลกเปลี่ยน (exchange value) สำหรับที่ดินของชัลมานในสังคมแห่งการบริโภค โดยชี้ว่าสำหรับชัลมานแล้ว ที่ดินของเขามีได้มีมูลค่าในเชิงประโยชน์ใช้สอยเท่านั้น หากยังมีมูลค่าในเชิงสัญญา ทำให้เขาไม่ขายที่ดินเพื่อแลกเปลี่ยนกับเงินที่เจ้าของโรงแรมเสนอ ทว่าสุดท้ายภายใต้สังคมบริโภคในยุคทุนนิยมยุคหลัง ที่ดินของชัลมานกลับถูกสร้างมูลค่าเชิงสัญญะอีกแบบที่ตอบสนองการบริโภคของชนชั้นกลางชาวเมือง

นอกจากผลงานทั้งสองเรื่องนี้แล้วยังมีงานเขียนซึ่งวิเคราะห์วรรณกรรมไทยสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องชนชั้นในสังคมไทยอีกมาก แต่มักมิได้มุ่งเน้นที่แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์หรือตีความเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองในวรรณกรรม บทความเรื่อง “อ่านเศรษฐศาสตร์การเมืองในเรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ” ของศรีบูรพา” จึงมุ่งหมายที่จะนำแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองมาวิเคราะห์ผลงานของศรีบูรพาดังกล่าว เพื่อแสดงให้เห็นบทบาทของเรื่องสั้นเรื่องนี้ในการเผยแพร่แนวคิดเรื่องแรงงานในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองท่ามกลางการต่อสู้ทางความคิดเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมไทยไปสู่สังคมแห่งความเสมอภาค

2. แนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองในฐานะบริบททางการประพันธ์

เศรษฐศาสตร์การเมือง (political economy) เป็นสังคมศาสตร์สาขาหนึ่งที่น่าความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์และรัฐศาสตร์มาร่วมอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจกับสถาบันการเมืองและสภาพแวดล้อมทางการเมือง และแสวงหาระบบหรือวิธีการในการจัดสรรทรัพยากรให้แก่สังคมนั้นๆ อย่างเหมาะสม อาจกล่าวได้ว่าเศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นแนวคิดเศรษฐศาสตร์ในมิติจริยธรรมเนื่องจากสนใจอำนาจและความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างคน กลุ่มคน องค์กร สถาบันทางสังคม รวมถึงรัฐ นโยบายของรัฐ และอุดมการณ์ (ideology) ที่ส่งผลต่อโครงสร้างเศรษฐกิจในสังคม ประเด็นที่เศรษฐศาสตร์การเมืองสนใจศึกษา คือ บทบาทของรัฐและความสัมพันธ์

เชิงอำนาจในการเข้าถึงทรัพยากรและการแจกจ่ายผลประโยชน์จากการผลิต ระบบการผลิต การกดขี่และแก่งแย่งระหว่างชนชั้นในระบบเศรษฐกิจ และผลทางเศรษฐกิจจากความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศ (เต็มยศ ปาลเดชพงศ์, 2561, น. 11)

แนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองปรากฏขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 เพื่อวิพากษ์ลัทธิ พาณิชยนิยม (mercantilism) และเปิดทางให้แก่การค้าเสรีและระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่เรียกว่า สำนักคลาสสิก หรือแนวคิดเสรีนิยมซึ่งมีอดัม สมิท (Adam Smith) เป็นนักคิดสำคัญ แนวคิดของสำนักคลาสสิกโต้แย้งแนวคิดพาณิชยนิยมที่มุ่งความสำคัญไปที่นโยบายเศรษฐกิจ การค้าขายกับต่างประเทศ และการล่าอาณานิคมเพื่อแสวงหาตลาดและทรัพยากร อันสร้าง ความได้เปรียบและความมั่งคั่งให้ชาติและพ่อค้านายวาณิชซึ่งเป็นคนส่วนน้อยของสังคม สำนักคลาสสิกสนับสนุนการดำเนินธุรกิจโดยเอกชนและการแข่งขันเสรีโดยปราศจากการ แทรกแซงจากรัฐ โดยเชื่อว่าระบบดังกล่าวจะสร้างความมั่งคั่งให้แกชาติโดยส่วนรวมมากกว่าที่ ผลประโยชน์จะตกอยู่บางคนบางกลุ่ม อย่างไรก็ตามระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีกลับทำให้เกิด ความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้และทรัพย์สิน ทำให้กลุ่มพ่อค้ากระฎุมพีมั่งคั่งร่ำรวย ขณะที่กรรมกรและเกษตรกรถูกกดขี่เอารัดเอาเปรียบ (ทวี หมิ่นนิกร, 2552, น. 21-24) จาก สภาพการณ์ดังกล่าว คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) และฟรีดริช เองเกิลส์ (Friedrich Engels) ได้เสนอแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองที่ผสมกับแนวคิดวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ (historical materialism) และวัตถุนิยมวิภาษ (dialectic materialism) เพื่อวิพากษ์ระบบเศรษฐกิจแบบ ทุนนิยมเสรี เรียกว่า สำนักสังคมนิยม นำไปสู่การเสนอวิวัฒนาการสังคมเศรษฐกิจและข้อเสนอ โครงสร้างสังคมเศรษฐกิจในอุดมคติ ดังที่เอนเกิลส์ได้อธิบายความหมายของเศรษฐศาสตร์ การเมืองไว้ว่า

Political economy, in the widest sense, is the science of the laws governing the production and exchange of the material means of subsistence in human society. [...] The conditions under which men produce and exchange vary from country to country, and within each country again from generation to generation. Political economy is therefore essentially a historical science. It deals with material which is historical, that is, constantly changing; it must first investigate the special laws of each individual stage in evolution of production and exchange, and only when it has completed this investigation will it be able to

*establish the few quite general laws which hold good for
production and exchange in general.*

(Engels, 1877)

เศรษฐศาสตร์การเมืองในทฤษฎีของเอนเงิลส์คือเรื่องของกฎเกณฑ์ที่กำกับการผลิตและการแลกเปลี่ยนวัตถุดิบของที่มนุษย์ใช้ในการดำรงชีวิตในสังคม การผลิตและการแลกเปลี่ยนนี้ขึ้นกับปัจจัยภายนอกหรือแม้กระทั่งสภาวะที่ตนเอง เงื่อนไขหรือสภาพแวดล้อมของการผลิตและแลกเปลี่ยนดังกล่าวแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศและในแต่ละรุ่นอายุ เอนเงิลส์จึงอธิบายว่าเศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงกฎการผลิตและแลกเปลี่ยนในระดับบุคคล กระทั่งถึงสามารถสถาปนากฎทั่วไปที่ถูกต้องเหมาะสมที่จะใช้ในการกำกับการผลิตและการแลกเปลี่ยนโดยทั่วไป

หลักคิดสำคัญของเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวลัทธิมาร์กซ์คือ การพิจารณาความสัมพันธ์การผลิตที่ไม่เท่าเทียมกัน อันก่อให้เกิดเป็นโครงสร้างสังคม ซึ่งส่งผลให้เกิดการขูดรีดเอารัดเอาเปรียบกันระหว่างชนชั้นผู้ครอบครองปัจจัยการผลิตและชนชั้นผู้ไม่มีปัจจัยการผลิต และเกิดการธำรงรักษาความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมนั้นผ่านกลไกทางสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ กลายเป็นสภาพแวดล้อมทางสังคมของมนุษย์ที่ก่อรูปจิตสำนึกทางชนชั้นขึ้นในตัวคน กลายเป็นกรอบทางความคิดที่ทำให้บุคคลจําแนกต่อการกดขี่เอารัดเอาเปรียบ ดังที่อธิบายไว้ในคำนำของ *A contribution to the critique of political economy* (Marx & Engels, 1973 อ้างถึงใน พิเชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์, 2546, น. 34-35) ความว่า

ในการผลิตทางสังคมของการดำรงอยู่ มนุษย์ได้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่แน่นอน ที่จำเป็นต้องเป็น และไม่ผันแปรไปตามเจตจำนงของพวกเขาขึ้น ซึ่งก็คือความสัมพันธ์การผลิตซึ่งสอดคล้องกับขั้นพัฒนาที่แน่นอนของพลังการผลิตทางวัตถุของพวกเขา องค์รวมของความสัมพันธ์การผลิตนี้ได้ปรากฏขึ้นเป็นโครงสร้างเศรษฐกิจของสังคม ซึ่งก็คือเป็นรากฐานที่เป็นจริงที่โครงสร้างชั้นบนอันได้แก่ กฎหมายและการเมืองได้ก่อรูปขึ้น ทั้งมีรูปแบบของจิตสำนึกทางสังคมที่แน่นอนสอดคล้องกับความสัมพันธ์การผลิตนี้ด้วย แบบวิธีการผลิตของชีวิตทางวัตถุเป็นเงื่อนไขแก่กระบวนการชีวิตทางสังคมชีวิตทางการเมือง และชีวิตทางปัญญาทั้งหมด มิใช่จิตสำนึกของคนเรากำหนดการดำรงอยู่ ตรงข้าม การดำรงอยู่

ทางสังคมของพวกเขาต่างหากที่กำหนดจิตสำนึกของพวกเขา เมื่อพลังการผลิตทางวัตถุของสังคมได้พัฒนาไปถึงขั้นที่แน่นอนก็จะเกิดความขัดแย้งกับความสัมพันธ์การผลิตหรือความสัมพันธ์ทางทรัพย์สิน [...] ที่ดำรงอยู่และเป็นกรอบซึ่งมีพลังการผลิตทางวัตถุเคลื่อนไหวอยู่ภายในโดยตลอด ดังนั้นความสัมพันธ์เหล่านี้จึงเปลี่ยนจากรูปแบบของการพัฒนาพลังการผลิตมาเป็นโซ่ตรวนของพลังการผลิต

ทฤษฎีของมาร์กซ์กล่าวถึงรูปแบบสังคมเศรษฐกิจในลักษณะวิวัฒนาการแบ่งเป็นยุคต่าง ๆ จากยุคบุพกาลจนถึงยุคสุดท้ายซึ่งจะเกิดขึ้นในอนาคต ได้แก่ สังคมเศรษฐกิจยุคบุพกาล ยุคทาส ยุคศักดินา ยุคทุนนิยม ยุคเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพ และยุคคอมมิวนิสต์ การเปลี่ยนแปลงสังคมจากรูปแบบหนึ่งไปสู่อีกรูปแบบหนึ่งเป็นวิวัฒนาการอันเกิดจากความไม่เท่าเทียมทางสังคมระหว่างชนชั้นซึ่งก่อเกิดการเอารัดเอาเปรียบ และเกิดจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตส่งผลให้เกิดพลังเคลื่อนไหวภายในนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามลำดับ เป้าหมายของทฤษฎีของมาร์กซ์มุ่งวิเคราะห์สังคมทุนนิยมในสมัยของเขาเอง คือ คริสต์ศตวรรษที่ 19 แต่คำอธิบายถึงวิวัฒนาการรูปแบบสังคมเศรษฐกิจในฐานะประวัติศาสตร์การต่อสู้ระหว่างชนชั้นนี้มีอิทธิพลทางความคิดในสังคมไทยยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ซึ่งยังมีได้ปรับเปลี่ยนเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี

แม้ว่าเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวลัทธิมาร์กซ์เป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลสูงต่อปัญญาชนกลุ่มสามัญชนของไทย โดยเฉพาะหลัง 2490 แต่กล่าวได้ว่าวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวคลาสสิกได้รับการเผยแพร่ในสังคมไทยก่อนแล้วจากหนังสือ *ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์* ของพระยาสุรียานุวัตร เผยแพร่ครั้งแรกในปี 2454 ซึ่งคาดว่าได้รับอิทธิพลจาก *The principles of political economy with some of their application to social philosophy* ของจอห์น สจิวต มิลล์ (John Stuart Mill) สารสำคัญของ *ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์* กล่าวถึงสภาพความยากจนในสังคมไทยและแนวทางแก้ไขด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจและการจัดระบบเศรษฐกิจใหม่เพื่อขจัดการเอารัดเอาเปรียบและลดความแตกต่างทางรายได้และทรัพย์สิน พระยาสุรียานุวัตรใช้แนวคิดเรื่องชนชั้นมาวิพากษ์โครงสร้างของกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิต โดยชี้ว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเป็นมูลเหตุให้มนุษย์ทั้งหลายมีฐานะต่ำสูงไม่เท่ากัน และทำให้คนชั้นล่างแม้ทำกิจการงานเหน็ดเหนื่อยเพียงใดก็ได้ค่าแรง ไม่พอยังชีพให้มีความสุข ขณะที่คนชั้นสูงแม้ไม่ได้ทำงานเลยหากมีทุนเป็นทรัพย์สินสมบัติสะสมอยู่มากก็ได้รับประโยชน์จากทุนนั้น นี่เองคือต้นตอของความยากจนของคนไทย และหนทางแก้ไขคือการให้ทุกคนทำงาน มีการแบ่งรายได้และทรัพย์สินใหม่โดยถือหลักความสามารถเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม หนังสือ *ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์* และวิชาเศรษฐศาสตร์ไม่ได้รับการยอมรับในยุค

สมบูรณาญาสิทธิราชย์ กระทั่งหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจึงมีการเรียนการสอนวิชา เศรษฐศาสตร์และลัทธิเศรษฐกิจในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่หลังรัฐประหาร 2490 การถกเถียงเรื่องลัทธิเศรษฐกิจกับเศรษฐกิจไทยก็ถูกปราบปราม หากทว่าแนวคิดเศรษฐศาสตร์ การเมืองสำนักวัตถุนิยมประวัติศาสตร์กลับได้รับความสนใจในหมู่ปัญญาชนนักหนังสือพิมพ์ และมีการเผยแพร่ข้อเขียนว่าด้วยทฤษฎีเศรษฐศาสตร์หลายชิ้น อาทิบทความ “ไทยกิ่งเมืองขึ้น” (2493) ของอรรถไฉน พรหมชมพู หนังสือ *วิวัฒนาการของสังคม* (2493) ของกุหลาบ สายประดิษฐ์ *แคปิตะลิสม์* (2494) ของสุภา ศิริमानนท์ รวมถึง *โฉมหน้าศักดินาไทย* (2500) ของสมสมัย ศรีศูทร นามแฝงของจิตร ภูมิศักดิ์ ต่อมาเมื่อเกิดรัฐประหารในปี 2500 จึงทำให้วิชาการด้าน เศรษฐศาสตร์การเมืองหยุดชะงักและหันเหไปสู่การพัฒนาวิชาเศรษฐศาสตร์ในเชิงเทคนิคแทน (กนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2549, น. 8-13)

ขณะที่มาร์กซ์วิพากษ์สังคมนิยมในยุคสมัยของเขา จิตร ภูมิศักดิ์ นักคิดไทยได้นำ ทฤษฎีของมาร์กซ์มาวิเคราะห์และอธิบายสังคมไทยซึ่งมีความเป็นมาและอยู่ในช่วงพัฒนาการ ที่แตกต่างจากยุโรป โดยเผยแพร่ครั้งแรกในชื่อว่า “โฉมหน้าศักดินาไทยในปัจจุบัน” ในวารสาร *นิติศาสตร์ฉบับศตวรรษใหม่* เมื่อปี 2500 เป็นช่วงเวลาหลังจากกุหลาบ สายประดิษฐ์ เผยแพร่ หนังสือ *วิวัฒนาการสังคม* และเผยแพร่เรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ” ตีพิมพ์ในนิตยสาร *ปิยะมิตร* ประมาณ 7 ปี จึงอาจกล่าวได้ว่าแนวคิดที่ปรากฏในงานเขียนเหล่านี้ร่วมยุคร่วมสมัยกัน และ สะท้อนถึงอิทธิพลของแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวลัทธิมาร์กซ์ในช่วงเวลานั้น หลัง รัฐประหาร 2501 “คณะปฏิวัติ” นำโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำเนินนโยบายกวาดล้าง นักเคลื่อนไหวทางการเมืองทั้งฝ่ายเสรีนิยมและสังคมนิยม งานเขียนที่เผยแพร่แนวคิดดังกล่าว ถูกห้ามและถูกกวาดล้าง กระทั่งปี 2517 หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 “โฉมหน้าศักดินาไทย ในปัจจุบัน” จึงได้รับการตีพิมพ์เป็นเล่มครั้งแรกในชื่อว่า *โฉมหน้าศักดินาไทย*

ใน *โฉมหน้าศักดินาไทย* จิตร ภูมิศักดิ์ (2563) ได้อธิบายถึงสังคมไทยในช่วง ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยเสนอว่าสังคมไทยมีระบบเศรษฐกิจแบบระบบศักดินา โดย อธิบายตามแนวทางเศรษฐศาสตร์การเมืองของลัทธิมาร์กซ์ว่า “ศักดินา” มิได้หมายความว่าเพียง “อำนาจในการครอบครองที่นา” หากหมายถึง อำนาจทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง และ วัฒนธรรม ดังนี้

ดังนั้น ศักดินา จึงนอกจากจะหมายถึง “อำนาจในการครอบครอง ที่ดินอันเป็นปัจจัยสำคัญในการทำมาหากิน” ซึ่งเป็นความหมาย ทางด้านเศรษฐกิจ และนอกจากจะหมายถึง “อำนาจและ อิทธิพลของมนุษย์ที่มีมากหรือน้อยตามขนาดหรือปริมาณ ของที่ดินอันเป็นปัจจัยสำคัญในการทำมาหากิน” ซึ่งเป็น

ความหมายทางด้านการเมืองแล้ว, มันยังหมายคลุมไปถึง “อำนาจที่กำหนดรูปแบบชีวิตซึ่งขึ้นอยู่กับอำนาจในที่ดิน อันเป็นปัจจัยสำคัญในการทำมาหากิน” ซึ่งเป็นความหมาย ในด้านวัฒนธรรมด้วย อำนาจทางเศรษฐกิจ, อำนาจทางการเมือง และอำนาจทางวัฒนธรรม ที่ขึ้นอยู่กับพื้นที่กับ ที่ดินดังกล่าวนี้แหละคือความหมายอันสมบูรณ์แท้จริงของ คำว่า “ศักดินา” (น. 37-38)

ลักษณะทางเศรษฐกิจของระบบศักดินาประการแรก คือ การถือกรรมสิทธิ์ปัจจัยการผลิต ที่สำคัญ อันได้แก่ที่ดินและเครื่องมือจำเป็นอื่น ๆ ส่วนใหญ่ตกเป็นของกลุ่มเจ้าขุนมูลนายซึ่งเป็น คนกลุ่มน้อย คนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นพลังการผลิตที่สำคัญของสังคมมีสถานะเป็นคนงานทำการ เพาะปลูกในที่ดินของเจ้าขุนมูลนาย แม้จะมีสิทธิ์ที่จะมีทรัพย์สินส่วนตัวได้แต่ก็มีหน้าที่ทำงาน บนที่ดินของมูลนายนั้น ๆ เรียกกันในสังคมไทยว่า “เลก” หรือ “ไพร่” (น. 39) ประการที่สอง คือ ระบบแรงงานเกณฑ์ ในระบบศักดินา ชาวนาในที่ดินมีหน้าที่จะต้องช่วยทำนาและทำงานอื่น ๆ ให้แก่มูลนาย จิตรกล่าว่า “นอกจากการทำให้เจ้าขุนมูลนายแล้ว พวกชาวนายยังต้องช่วยงาน โยธาต่าง ๆ ทั้งของรัฐบาลศักดินาและทั้งของเจ้าขุนมูลนายของละแวกบ้านตน” และ “ระบบ แรงงานเกณฑ์นี้ถือเป็นสิ่งชอบธรรมที่ทุกคนจะหลีกเลี่ยงไม่ได้” (น. 40) ประการที่สาม เทคนิค และรูปแบบการผลิตในระบบเศรษฐกิจศักดินามีเทคนิคในการกลสิกรรมสูงกว่าในการผลิต ในยุคทาส ทำให้การผลิตได้ผลมากขึ้น และมีการผลิตหัตถกรรมในครัวเรือน ชาวนาจึงเป็น “ผู้ถือ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนบุคคลขนาดย่อม และในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ออกแรงทำงานด้วยโดย มิได้ขูดรีดแรงงานส่วนเกินของผู้อื่น” (น. 41) ประการที่สี่ การผลิตทางกลสิกรรมและหัตถกรรม ในยุคนี้ส่วนมากเป็นการผลิตเพื่อให้พอกินพอใช้ มิได้มีจุดประสงค์เพื่อการค้า เจ้าขุนมูลนาย ที่ได้รับผลผลิตจากชาวนาจึงนำไปบริโภคเป็นส่วนใหญ่ การแลกเปลี่ยนค้าขายผลผลิตที่เหลือกิน เหลือใช้เพื่อสนองความต้องการอันจำเป็นตามธรรมชาติ ยังมีใช้ระบบการค้ากำไรจริงจัง ประการที่ห้า ระบบการค้าผูกขาดของเจ้าขุนมูลนาย กล่าวคือ เมื่อระบบเศรษฐกิจของศักดินาพัฒนาขึ้นเป็น ระยะเวลายาวนานพอสมควรแล้ว การแลกเปลี่ยนสินค้าและการค้ากำไรจึงเกิดขึ้น ลักษณะ การค้าในยุคนี้เป็นการค้าผูกขาดของกลุ่มเจ้าขุนมูลนาย คือ กลุ่มเจ้าขุนมูลนายหรือชนชั้น ปกครองได้ผูกขาดการค้าขนาดใหญ่ไว้ในมือ ทำหน้าที่เป็นคนกลางในการซื้อขายแลกเปลี่ยน สินค้า เริ่มจากการผูกขาดการค้าภายนอกจนถึงการผูกขาดการค้าภายใน นำไปสู่ลักษณะ ประการที่หก คือ การพังทลายของระบบผูกขาดแบบศักดินา ซึ่งเกิดจากการขยายตัวของกลุ่ม พ่อค้ากระฎุมพี หรือชนชั้นกลาง และการพัฒนาเทคโนโลยีและเครื่องมือในการผลิต ก่อเกิด ระบบการค้าแบบเสรีนิยม ระบบการผลิตแบบทุนนิยมและชนชั้นนายทุนขึ้น ลักษณะสุดท้าย

ประการที่เจ็ด การล้มละลายของชาวนาและการเกษตรล้าหลัง ซึ่งเป็นสภาพการผลิตขั้นต่ำสุดของระบบศักดินาทางการเกษตร กล่าวคือ ในระบบเศรษฐกิจแบบศักดินาสิ้นสุดเมื่อเกิดและใช้เครื่องจักรกลเป็นอุปกรณ์การผลิต การใช้เทคโนโลยีที่ช่วยให้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น จนนำไปสู่การค้ำกำไรซึ่งนำไปสู่การพังทลายของระบบเศรษฐกิจศักดินาดังกล่าวนั้นมีผลพวงที่ตามมา คือ การล้มละลายของการผลิตทางการเกษตรแบบดั้งเดิม ชาวนาผลิตได้ไม่เพียงพอแก่การบริโภค ไม่สามารถพัฒนาเครื่องมือเพื่อเพิ่มผลผลิตอันเนื่องจากไม่มีเงินทุน ต้องกู้หนี้ยืมสิน กระทั่งเช่าที่ดิน ทำให้ท้ายที่สุดต้องละทิ้งการทำนาและเข้ามาเป็นแรงงานในสังคมทุนนิยม

โฉมหน้าศักดินาไทย กล่าวถึงระบบศักดินาไทยในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นสำคัญ หากทว่าการวิเคราะห์ดังกล่าวอาจเชื่อมโยงกับสังคมไทยในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้ด้วย ระบบเศรษฐกิจของไทยในเวลานั้นยังไม่ได้ปรับเปลี่ยนไปมากนักเนื่องจากแนวทางเศรษฐกิจแบบจารีตยังมีอิทธิพลสูงในสังคมไทยดังเห็นได้จากปรากฏการณ์การเรียนการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองดังที่กล่าวแล้ว ฉัตรทิพย์ นาถสุภาได้กล่าวถึงปัญหาพัฒนาการเศรษฐกิจไทยในบทความเรื่อง “ปัญหาพัฒนาการเศรษฐกิจไทย” ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี 2521 โดยกล่าวว่า ปัญหาพัฒนาการเศรษฐกิจไทยคือปัญหาการขาดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจ กล่าวคือ รูปแบบการผลิตหรือวิธีการผลิตหลายส่วนของประเทศยังคงเป็นแบบดั้งเดิม โครงสร้างกรรมสิทธิ์แบบศักดินาปรากฏชัดเจน คนกลุ่มน้อยผูกขาดเป็นเจ้าของที่ดิน ชาวนาจำนวนมากเช่าที่นาหรือรับจ้างแรงงานในชนบท และระบบศักดินาครอบงำระบบราชการและระบบวัฒนธรรมของประเทศ ดังความตอนหนึ่งกล่าวว่า

ความช้าของการเปลี่ยนในประเทศไทยเกิดจากไม่สามารถขจัดระบบศักดินา ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของที่ดินกับชาวนา ในรูปนายกับบ่าวและพันธนาการค่าเช่า ทำให้เกิดการขาดการปรับปรุงเทคนิคการผลิตในชนบท เป็นอุปสรรคต่อการคิดริเริ่มอย่างอิสระ ขัดขวางการรวมกลุ่มชาวนาที่จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต หรือต่อรองกับผู้ประกอบการฝ่ายขุนนางผู้มีที่ดินหรือเงินทุนบ้างก็ทำการค้าหรือการผลิตโดยหวังกำไรเร็ว ไม่ได้มุ่งเพิ่มพลังการผลิตพื้นฐานของประเทศ [...]

ในประเทศไทยการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ไม่ได้เกิดขึ้น ประเทศไทยขาดพัฒนาการของชนชั้นกระฎุมพีอิสระ นี่คือหัวใจของปัญหาต้อยพัฒนาการของเศรษฐกิจไทย การขาดชนชั้นกระฎุมพีอิสระ ทำให้ประเทศไม่สามารถสลัดพันธนาการ

ศักดิ์นา ไม่มีการเปลี่ยนแปลงระบบเป็นทุนนิยมอุตสาหกรรม
พลังการผลิตของเศรษฐกิจยังคงล่าหลัง ประชาชนส่วนใหญ่
ยากจนและถูกขูดรีดด้วยแบบลักษณะคล้ายในยุคศักดิ์นา

(ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2524, น. 312-313)

ฉัตรทิพย์วิเคราะห์ว่าสาเหตุที่สังคมไทยขาดชนชั้นกลางเสรี หรือกระฎุมพีอิสระ
ประการหนึ่ง คือ การรวมศูนย์อำนาจของระบบศักดินาไทย ซึ่งรวมศูนย์อำนาจเศรษฐกิจและ
การเมืองอยู่ที่สถาบันพระมหากษัตริย์ แม้จะมีการเปิดประเทศและการค้าเสรีในปี ค.ศ. 1855
อันเนื่องมาจากสนธิสัญญาเบาว์ริง แต่ก็ไม่ทำให้เกิดการค้าเสรีขึ้น ทว่ากลับเกิดระบบพ่อค้า
คนกลางชาวจีนซึ่งเป็นชนชั้นกระฎุมพีของไทยที่ทำการค้าแบ่งปันผลประโยชน์กับชนชั้นปกครอง
ผ่านรูปแบบการให้สิทธิในการทำการค้ากับต่างชาติ รวมถึงสิทธิในการทำการกิจการและการค้า
ของตนเอง ทำให้ชนชั้นกระฎุมพีไทยถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของผู้ปกครอง มิได้เป็นอิสระ
ที่จะทำให้เกิดการต่อต้านชนชั้นศักดินาหรือผู้ปกครอง แม้กระทั่งการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
2475 ก็ไม่ทำให้เกิดกระฎุมพีอิสระขึ้น เนื่องจากการปฏิวัติในแง่วัตถุประสงค์ทางการเมือง
สามารถล้มเลิกระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ลงได้ แต่ไม่ได้ทำให้ชนชั้นกระฎุมพีขึ้นมา
ครองอำนาจรัฐและปัจจัยการผลิต (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2524, น. 315-317) ซึ่งเห็นได้ชัดว่า
ความพยายามปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจประสบความสำเร็จล้มเหลวตั้งแรกเมื่อปรีดี พนมยงค์
พยายามเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจ หรือสมุดปกเหลือง ในปี 2475 ยิ่งเมื่อเกิดรัฐประหาร 2490
ระบบเศรษฐกิจกลับสู่อำนาจของผู้ปกครอง คือกลุ่ม “นายทุน ขุนศึก ศักดินา” ทำให้ระบบเศรษฐกิจ
ของประเทศย้อนกลับไปรวมศูนย์ที่ระบอบราชการซึ่งเป็นศูนย์กลางอำนาจเศรษฐกิจในสังคมไทย
เรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ” ของศรีบูรพา คือผลงานเขียนที่เสนอการวิพากษ์
ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นในสังคมไทยซึ่งอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบศักดินา บนพื้นฐาน
แนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวลัทธิมาร์กซ์ โดยตั้งเข็มมุ่งไปที่การวิพากษ์อุดมการณ์ศักดินา
ที่แฝงอยู่ในสำนวนติดปากว่า “ขอแรงหน่อยเถอะ”

3. เรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ” ของศรีบูรพา

ในบรรดาผลงานวรรณกรรมของศรีบูรพา เรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ” แม้ว่าจะมี
ความเด่นพอที่จะได้รับคัดเลือกตีพิมพ์ในหนังสือ *นักเขียนเรื่องสั้นดีเด่น วาระครบ 100 ปี
เรื่องสั้นไทย* (2528) และถูกนำมาใช้เป็นชื่อหนังสือรวมเรื่องสั้นของศรีบูรพาตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์
ดอกหญ้าเมื่อปี 2536 หากแต่โดยทั่วไปแล้วเรื่องสั้นเรื่องนี้ไม่ค่อยถูกนำมาศึกษาวิเคราะห์อย่าง
เฉพาะเจาะจงเท่าใดนักในวงวิชาการวรรณคดีศึกษา

เนื้อเรื่องของ “ขอแรงหน่อยเถอะ” เล่าถึงนายแมนชาวบ้านคนหนึ่งซึ่งล้มป่วยแต่ไม่มีเงินไปหาหมอจึงให้ภรรยาไปขอยืมเงินจากเศรษฐีเจ้าของบ้านตึกเขียวที่อยู่ใกล้ๆ เนื่องจากเคยไปช่วยทำงานให้หลายครั้ง แต่แรกหญิงรับใช้ไม่ให้เข้า อ้างว่าค่าแล้ว วันรุ่งขึ้นภรรยาของนายแมนจึงไปอีกครั้งและได้เข้าพบ แต่เจ้าของบ้านปฏิเสธไม่ให้ยืมเงินโดยอ้างว่าแมนจะเคยขอแรงนายแมนมาช่วยทำงานที่บ้านแต่นำมาเทียบกันไม่ได้ เพราะแรงงานหาได้ง่าย ใครๆ ก็มี จึงไม่สามารถนำมาคิดมูลค่าได้ เพื่อนของนายแมนจึงรวบรวมเงินให้นายแมนไปหาหมอ เมื่อหายดีแล้วนายแมนและเพื่อนได้พูดคุยกันถึงเรื่องที่เกิดขึ้นและตั้งคำถามถึงค่าของแรงงาน ต่อมาภรรยาของเจ้าของตึกเขียวล้มป่วย เจ้าของตึกเขียวผู้เป็นสามีขับรถพาภรรยาไปหาหมอแต่รถติดหล่มใกล้กับบ้านของนายแมน เขาให้หญิงรับใช้ไปตามนายแมนและขอให้ช่วยเข็นรถโดยจะให้เงินตอบแทน นายแมนปฏิเสธโดยยอมนำคำพูดของเจ้าของบ้านว่าแรงงานนั้นหาง่าย ให้ไปหาที่อื่น ต่อเมื่อภรรยาเจ้าของตึกเขียวขอร้อง เขาจึงยอมไปตามพรรคพวกมาช่วยเข็นรถ

จากเรื่องย่อจะเห็นได้ว่า “ขอแรงหน่อยเถอะ” มีโครงเรื่องเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน ค่อนข้างใกล้เคียงที่จะเป็นนิทานสอนใจได้ ดังที่ Khemmanit (2016) ได้สรุป “ข้อคิด” ที่ได้จากเรื่องไว้ว่า

จากการได้อ่านเรื่องนี้ทำให้ได้ข้อคิดในเรื่องการที่ไม่ควรเพิกเฉยเมื่อมีผู้มาขอความช่วยเหลือเพราะวันหนึ่งเราอาจจะเดือดร้อนจนต้องอาศัยการพึ่งพาจากผู้อื่นก็เป็นได้ นอกจากนี้เราควรมีน้ำใจกับผู้อื่นเสมอและไม่ควรที่จะไปกล่าวดูถูกเหยียดหยามใครเพราะทุกคนต่างมีคุณค่าเท่าเทียมกันไม่ว่าจะจนหรือร่ำรวย

สรุปข้อคิดดังกล่าวมิได้ผิดพลาดแต่ประการใดหากจับเอาเนื้อความตั้งเรื่องย่อข้างต้น ทว่ากลวิธีการเล่าเรื่องของศรีบูรพาที่ใช้ในการเสนอเรื่องราวของนายแมนนั้น แสดงให้เห็นนัยสำคัญของเรื่องที่พุ่งเป้าไปที่การตั้งคำถามเรื่อง “แรงงาน” ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งในเศรษฐศาสตร์การเมือง

ในตอนต้นเรื่อง ศรีบูรพามุ่งตรงเข้าประเด็นที่ต้องการโดยทันทีตั้งแต่การเปิดเรื่องโดยใช้ผู้เล่าบุคคลที่สาม (third person) แบบเปิดเผยเสียงของผู้เล่าให้ปรากฏชัดเจนในการเสนอประเด็น

“ขอแรงหน่อยเถอะ”

เมื่อใครคนหนึ่งเอ่ยขึ้น ใครอีกคนหนึ่งก็สนองรับ

“ขอแรงหน่อยเถอะ”

“เอาซี”

แล้วก็ยังมีมือ มีไหล่ มีหลัง เสนอเข้ามา แล้วการต่าง ๆ ก็สำเร็จ ลุล่วงไป

เขาพูดกันที่นี้ เขาพูดกันที่นั่น เขาพูดกันมานานมานาน และยังพูดกันอยู่ในทุกวันนี้ เป็นคำพูดธรรมดาสามัญ ได้ยินกันทุกหนทุกแห่ง ผู้คนเคยชินกับมันเสียเหลือเกิน จนไม่มีใครเอาใจใส่ และไม่มีใครคิดว่า มันจะมีความหมายอะไร

อยู่มาวันหนึ่ง ได้มีความสงสัยเกิดขึ้นว่า จริงหรือถ้อยคำอันนี้ที่ผู้คนได้พูดได้ฟังกันมานานมาแล้วจะไม่มีมีความหมายอะไรเสียเลย และในที่สุดก็ได้มีผู้นำไปถกเถียงเพื่อค้นหาความหมายของมันขึ้น ความสงสัยและการคิดค้นเช่นที่กล่าวนี้ มิได้บังเกิดขึ้นในหมู่ราชบัณฑิต หรือคณะผู้เชี่ยวชาญที่ไหน หากเป็นเรื่องที่แพร่ออกมาจากการถกเถียงของคนยากคนจนกลุ่มหนึ่ง ผู้ซึ่งได้รับความสงสัยมาจากพฤติกรรมจริงๆ แห่งชีวิตของเขาเอง

(ศรีบูรพา, 2536, น. 191-192)

นอกจากกลวิธีการเปิดเรื่องแล้ว บทสนทนาระหว่างตัวละครนายแม่กับชายเจ้าของตึกเขียว และนายแม่กับมิตรสหาย ต่างชักนำและตั้งคำถามให้ผู้อ่านขบคิดเกี่ยวกับความสำคัญของชนชั้นแรงงาน อาทิ ถ้อยคำของเจ้าของตึกเขียวว่า “อ้ายแรงนะ ใครๆ ก็มีกันทั้งนั้น มันเป็นเรื่องง่าย จะเอาสักเท่าไรก็ได้ และมันเป็นของที่พอจะชอกกันได้จริงไหม แง?” (ศรีบูรพา, 2536, น. 185) นำไปสู่คำถามเกี่ยวกับค่าของแรงงานผ่านเสียงของผู้เล่า “ในวันนั้นเอง พวกเขาก็ได้ถกเถียงกันถึงปัญหาเรื่องแรงงานของพวกเขา ตามที่เจ้าของตึกเขียวได้พูดให้เป็นที่บาดใจไว้จริงหรือที่ว่า แรงงานของพวกเราไม่เป็นสิ่งที่น่าสนใจ และไม่พึงได้รับการยกย่องอะไรเลย” (ศรีบูรพา, 2536, น. 196, เน้นโดยผู้เขียนบทความ) จะเห็นได้ว่าผู้แต่งได้ใช้ศัพท์เศรษฐศาสตร์และถ้อยคำเร้าอารมณ์ปลุกสำนึกร่วมของผู้ใช้แรงงาน จากนั้นจึงตอบคำถามผ่านคำพูดของนายแม่ตัวละครผู้ประสพการดูหมิ่นเหยียดหยามว่า “มันจะเป็นใครเสียอีกเล่าที่ก่อสร้างบ้านเรือนเหล่านี้ขึ้นมา ตลอดทั้งปราสาทราชวังอันสวยงาม มันไม่ใช่พวกเอ็ง ๆ ที่เป็นคนยากคนจนหรือ? มันคือเงินหรือที่บันดาลทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นมา หรือว่าที่แท้มันก็ไปจากเรี่ยวแรงฝีมือและหยาดเหงื่อของเรานั่นเอง” (ศรีบูรพา, 2536, น. 198, เน้นโดยผู้เขียนบทความ) ในการปิดเรื่อง ศรีบูรพาพลิกกลับสถานการณ์โดยให้เจ้าของตึกเขียวเป็นฝ่ายร้องขอ และนายแม่

เป็นผู้เหนือกว่าโดยกุมอำนาจในการมอบ “แรงงาน” ให้ เพื่อแสดงให้เห็น “ค่า” ของแรงงานและสถานะแรงงานเสรีที่เจ้าของตึกเขียวไม่เคยคำนึงถึงมาก่อน

แม้โครงเรื่องดังกล่าวนำไปสู่ข้อสรุปทางศีลธรรมตั้งที่ผู้อ่านจำนวนมากอาจเล็งเห็น หากแต่มองอีกด้านหนึ่ง โครงเรื่องดังกล่าวยังแสดงให้เห็นพัฒนาการของตัวละครนายแมน ซึ่งปรับเปลี่ยนวิธีคิดแบบบุพกาลมาเป็นเสรีนิยมและมนุษยนิยม เกิดสำนึกถึงคุณค่าและมูลค่าของแรงงานของตนเอง ด้วยเหตุนี้เรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ” จึงมิใช่นิทานสอนศีลธรรม หากแต่เป็นการตั้งคำถามต่อความคิดของสังคมไทยเกี่ยวกับ “แรงงาน” และ “มูลค่าแลกเปลี่ยน” ซึ่งเป็นเรื่องเศรษฐศาสตร์การเมืองที่ซ่อนแฝงอยู่ในวัฒนธรรมทางภาษาอันเป็นอุดมการณ์หรือรูปการจิตสำนึกทางชนชั้นที่ค้ำจุนโครงสร้างสังคมศักดินาของไทยไว้นั่นเอง และกล่าวได้ว่าเรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ” เป็นเรื่องสั้นเรื่องสำคัญที่นำเอาความคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองมาเผยแพร่ในสังคมไทยขณะที่วิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองในสถาบันการศึกษาถูกระงับห้ามปราม และสอดคล้องไปกับความเคลื่อนไหวของกระแสความคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองที่ดำเนินอยู่ในแวดวงหนังสือพิมพ์ในช่วงเวลานั้น ซึ่งศรีบูรพาเองก็มีผลงานที่แสดงให้เห็นแนวโน้มความคิดที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

4. เศรษฐศาสตร์การเมืองในเรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ”

แก่นสำคัญของแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองในเรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ” คือ การตั้งคำถามต่อมูลค่าแลกเปลี่ยนของ “แรงงาน” ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งในเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวลัทธิมาร์กซ์ ทว่าตั้งที่กล่าวแล้วข้างต้นว่าลักษณะสังคมเศรษฐกิจไทยในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองยังไม่หลุดพ้นจากลักษณะสังคมศักดินา ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจกับชาวบ้านผู้ประกอบอาชีพใช้แรงงานจึงมีลักษณะใกล้เคียงกับความสัมพันธ์ระหว่างไพร่กับขุนนางในระบบศักดินาไทยที่ยังไม่เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การถกเถียงเรื่องมูลค่าแรงงาน ใน “ขอแรงหน่อยเถอะ” จึงกล่าวได้ว่าเป็นพัฒนาการของสังคมไทยที่อยู่ในขั้นการต่อสู้ระหว่างชนชั้นศักดินากับชนชั้นแรงงานเสรี

4.1 การปะทะทางความคิดเรื่องมูลค่าแรงงานและการแลกเปลี่ยน

ในเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวลัทธิมาร์กซ์ แรงงานถือเป็นปัจจัยการผลิตอย่างหนึ่ง ก่อนจะเกิดรูปแบบการผลิตแบบทุนนิยม แรงงานยังไม่ถูกตีมูลค่าแลกเปลี่ยนกับเงินตรา ในสังคมบุพกาล แรงงานก่อให้เกิดผลผลิตซึ่งเป็นทรัพย์สินของเจ้าของแรงงานผู้ผลิต ที่อาจนำไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งของอันเป็นผลผลิตของผู้อื่นโดยเปรียบเทียบมูลค่าของผลผลิตที่นำมาแลกเปลี่ยนกันโดยเป็นไปเพื่อผลในการยังชีพ อีกทั้งแรงงานยังเป็นปัจจัยการผลิตที่นำมาแลกเปลี่ยนกันได้เช่นการลงแขกเกี่ยวข้าว ในสังคมทาสและสังคมศักดินา แรงงานก่อให้เกิด

ผลผลิต แต่ผลผลิตนั้นกลับมิได้เป็นของเจ้าของแรงงาน หากตกเป็นของนายทาสในยุคทาส และตกเป็นของเจ้าที่ดินในยุคศักดินา แรงงานของบุคคลจึงกลายเป็นปัจจัยการผลิตของนายทาส และมูลนายโดยได้รับการเลี้ยงดูคุ้มครองเป็นการแลกเปลี่ยน

ที่จริงแล้วอาจกล่าวได้ว่าในตอนต้นเรื่อง นายแม่ยังมองความสัมพันธ์ระหว่างตนกับเจ้าของตึกเขียวตามลักษณะสังคมแบบบุพกาลกึ่งศักดินา คือ มองว่าแรงงานของตนเป็นทุนสะสมที่สามารถใช้ในการแลกเปลี่ยนได้เช่นเดียวกับการแลกเปลี่ยนแรงงานในการเกี่ยวข้าว ดังที่บอกกับภรรยาให้ไปยืมเงิน 100 บาท ว่า “ท่านเคยขอแรงงานข้าไปช่วยทำงานที่บ้านสองสามครั้ง” (ศรีบูรพา, 2536, น. 193) ขณะเดียวกันก็หวังพึ่งพิงเจ้าของตึกเขียวในฐานะมูลนายด้วย ดังที่ปิดท้ายคำกล่าวกับภรรยาว่า “ท่านคงจะนึกเมตตาข้าบ้าง เวลานี้เราก้เข้าตาจนแล้ว ลองไปพูดกับท่านสักหน่อยเถอะ เผื่อจะเป็นบุญของเรา” (ศรีบูรพา, 2536, น. 193)

อย่างไรก็ตาม เจ้าของตึกเขียวกลับมองความสัมพันธ์ระหว่างตนกับนายแม่ในลักษณะศักดินากึ่งทุนนิยม ในการฉกฉวยประโยชน์จากแรงงานของนายแม่ ความสัมพันธ์ถูกจัดอยู่เป็นแบบไพร่และมูลนายในสังคมศักดินาซึ่ง “ไพร่มีพันธะต้องส่งผลผลิตส่วนหนึ่งให้เจ้าของที่ดิน และต้องถูกเกณฑ์แรงงานมาทำงานให้เจ้าของที่ดินโดยไม่ได้ค่าตอบแทน และยังต้องปฏิบัติตามพันธะอื่นตามที่เจ้าของที่ดินกำหนด” (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2519, น. 87) การที่เขาขอให้นายแม่มาช่วยทำงานที่บ้านจึงถือเป็นเรื่องปกติและสามารถทำได้โดยไม่ต้องให้ผลตอบแทนใดๆ ดังนั้นเมื่อนายแม่มาขอความช่วยเหลือเขาจึงไม่คิดว่าจำเป็นจะต้องช่วยแม่จะเป็นการขอยืมซึ่งใช้คืนในภายหลังก็ตาม และเมื่อนายแม่มิใช่ทาสหรือไพร่ในบังคับของมูลนายดังในอดีต เจ้าของตึกเขียวจึงปฏิเสธโดยใช้ตรรกะแบบทุนนิยมอ้างถึง “มูลค่า” ของแรงงานโดยอิงกับหลักอุปสงค์อุปทาน หรือความต้องการกับปริมาณที่จัดหาได้ ดังที่กล่าวว่า

“ฉันเคยขอแรงงานแม่ก็จริง แต่อ้ายเรื่องแรงกับเรื่องเงิน จะเอามาเปรียบกันไม่ได้ อ้ายแรงนะ ใครๆ ก็มีกันทั้งนั้น มันเป็นของหาง่าย จะเอาสักเท่าไรก็ได้ และมันเป็นของที่พอจะขอกันได้จริงไหมแก? แต่ส่วนเงินนะ มันต่างกัน มันหาไม่ได้ง่ายๆ เป็นของที่ใครๆ ก็หวงแหนกันทั้งนั้น [...]”

(ศรีบูรพา, 2536, น. 195)

ครั้นภรรยาของนายแม่ขอร้องจึงมอบยาให้หนึ่งขวด “ในฐานะที่นายแม่เคยมาช่วยทำงานให้ฉัน ฉันขอมอบยาแก่ไข้ไปกินดูสักขวดหนึ่ง” (ศรีบูรพา, 2536, น. 195-196) พร้อมกันนั้นเขาเอ่ยว่า “เรื่องพรรคนี้ควรจะไปติดต่องานทุกซอกกับผู้แทนราษฎรเขา ฉันไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องรับรู้อะไรด้วยเลย” (ศรีบูรพา, 2536, น. 195) นั่นคือการปฏิเสธความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ระหว่าง

ไพร่กับมูลนายที่เคยใช้ฉกฉวยผลประโยชน์มาก่อน การมอบยาให้หนึ่งขวดจึงเป็นการตีมูลค่าแรงงานของนายแม่เนียบได้เท่ากับราคาของยาหนึ่งขวด แรงงานของนายแม่เนียบไม่เท่ากับเงิน 100 บาท ตามที่นายแม่เนียบขอยืม อย่างไรก็ตามการ “ขอแรง” นายแม่เนียบมาช่วยงานที่บ้านกลับไม่ถูกต้องเป็นมูลค่าตั้งแต่ต้น สะท้อนให้เห็นว่านายแม่เนียบเป็นฝ่ายถูกเอาเปรียบในความสัมพันธ์ทางสังคมเศรษฐกิจระหว่างทั้งสองตั้งแต่แรก เนื่องจากนายแม่เนียบมิใช่ไพร่ในสังกัดของเจ้าของตึกเขียว หากแต่เป็นแรงงานเสรีที่ต้องหาเลี้ยงชีพด้วยการทำงาน ซึ่งอาจเป็นการเกษตรที่ผลิตและได้รับผลผลิตเป็นของตนเอง หรือการรับจ้างทำงานซึ่งได้ค่าจ้างเป็นรายได้ที่ใช้ในการดำรงชีพ การที่นายแม่เนียบไปทำงานให้เจ้าของตึกเขียวไม่ว่าจะช่วยเหลือสินค้าหรือช่วยการงานอื่นก็ตาม นายแม่เนียบได้ใช้กำลังแรงงานและเวลาของตนไปซึ่งอาจนำไปใช้ในการผลิตของตนเองหรือรับจ้างคนอื่นที่ได้รับค่าตอบแทนมาใช้ในการดำรงชีพ การที่นายแม่เนียบทำงานให้เจ้าของตึกเขียวโดยไม่ได้รับผลตอบแทนกลับคืน จึงเป็นเหมือนการขูดรีดแรงงานซึ่งในกรณีนี้คือทำให้นายแม่เนียบไม่มีเงินเพียงพอที่จะไปหาหมอรักษาความเจ็บไข้ได้ป่วย

ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมนี้ถูก “เอาคืน” ในตอนท้ายเรื่องที่ว่าเจ้าของตึกเขียวขอให้ นายแม่เนียบช่วยเข็นรถที่ติดหล่มให้ “ฉันกำลังต้องการความช่วยเหลือ [...] ขอแรงนายแม่เนียบช่วยเข็นรถสักหน่อยเถอะพ้อมหาจำเริญ” (ศรีบูรพา, 2536, น. 203) น้ำเสียงของเจ้าของตึกเขียวมีลักษณะขอร้องเนื่องจากทั้งสองมิได้เป็นมูลนายและบ่าวไพร่กันจริงๆ นายแม่เนียบจึงมีสิทธิปฏิเสธที่จะให้แรงงาน ในเวลานั้นความเจ็บป่วยของภรรยาเป็นความจำเป็นทำให้เจ้าของตึกเขียวตีมูลค่าแรงงานเป็นเงินและเสนอให้นายแม่เนียบ “นายแม่เนียบจะต้องการค่าเข็นสักเท่าไร? ฉันก็ยินดีจะทุนหัวให้ตามแต่จะเรียก” (ศรีบูรพา, 2536, น. 203-204) ทว่านายแม่เนียบยังคงไม่ยินยอมเพราะไม่มีความจำเป็นต้องขายแรงงานของตน จึงมิได้เสนอราคาหรือจำนวนเงินที่จะใช้แลกเปลี่ยนกับแรงงานในการเข็นรถ

นอกจากถูก “เอาคืน” แล้ว ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมนี้ยังถูกตั้งคำถามและมีอรรถาธิบายในบทสนทนาแบบปัจเจกวิชันระหว่างนายแม่เนียบและเพื่อน บทสนทนาดังกล่าวชี้ให้เห็นความคิดวิพากษ์ศักตดินาและทุนนิยมตามแนวคิดลัทธิมาร์กซ์ที่เสนอว่า “ภายใต้ความสัมพันธ์ทางการผลิตที่คนกลุ่มน้อยผูกขาดเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและทรัพย์สิน มนุษย์จะพบว่ายังตนสร้างผลผลิตสินค้าไปมาก เขายังจนลง” (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2519, น. 90) ดังที่เพื่อนพ้องของนายแม่เนียบตั้งคำถามว่า “ข้าสงสัยว่า คนที่มั่งมีเขาต้องทำงานหนักหนากว่าพวกเราสักเพียงไหน เงินถึงได้ไหลมาเทมาไปรวมอยู่ที่พวกเขาเสียจนล้นเหลือ ส่วนพวกเราๆ ทำไม่ถึงต้องมายากจนดกตาดกันอยู่อย่างนี้” (ศรีบูรพา, 2536, น. 197) ตัวละครนายแม่เนียบทำหน้าที่ประกาศถึงค่าของแรงงานและชนชั้นแรงงาน ดังที่ตั้งคำถามเชิงวาทศิลป์ว่า

“ใครเล่าเข้าไปในป่าโค่นต้นไม้ลงมาด้วยขวานอันกำยำ
ใครเล่าที่ล่องแพซุงมาตามลำน้ำ กรำแดด กรำฝน วันแล้ว
วันแล้ว [...] และก็ใครเสียอีกเล่า ที่ร้องเฮโลสารระพา เอามือ
จับประสานกันเข้าที่ไม้กระทุ้งตอกตริงเสาะเข็มจมลึกลงไป
ในดิน เหงื่อไหลโซมตัวตั้งกับมีน้ำพุดอยู่ในตัวเขา แล้วอาคาร
ติกรวมก็ไผ่ขึ้นมา แล้วปราสาทราชวังก็ไผ่ขึ้นมา”
[...]

“ใครกันเล่าที่เดินลุยน้ำกับเจ้าควายคู่ยากของเขาในเวลาที่
แดดร้อนเปรี้ยง ไถดินให้ร่วนขึ้นมา แล้วก็ดำกล้า ในไม่ช้า
ข้าวก็ออกรวงเหลืองอร่ามไปทั่วท้องทุ่ง เลี้ยงพวกเราชาวไทย
ใต้ทั้งเมือง และยังเหลือส่งไปขายในต่างประเทศ แลกเอา
สินค้าสวย ๆ งาม ๆ เข้ามาประเคนให้ท่าน พวกผู้ดีมีเงิน
ได้ใช้สอยกันเกร่อไป”

(ศรีบูรพา, 2536, น. 198-199)

คำถามของนายแมนพาดพิงถึงแรงงานหลากหลายอาชีพ โดยศรีบูรพาเลือกใช้คำ
ที่เน้นย้ำถึงการใช้แรงงานเพื่อสร้างการรับรู้ถึงมูลค่าของแรงงานและการเอาตัวเอาเปรียบของ
ชนชั้นที่เหนือกว่าตามแนวคิดลัทธิมาร์กซ์ที่เรียกร้องให้ชนชั้นแรงงานตระหนักถึงค่าของแรงงาน
ของตนและต่อสู้เพื่อความเท่าเทียม

นอกจากนั้นแล้ว “ขอแรงหน่อยเถอะ” ยังแสดงให้เห็นการเอาตัวเอาเปรียบขูดรีดแรงงาน
ที่แฝงอยู่ในสังคมศักดินาของไทยมีลักษณะเป็นทอด ๆ กล่าวคือ ขณะที่ชนชั้นแรงงานต้อง
ทำงานหนักแต่ยังคงยากจน ทว่ากลุ่มชนชั้นกระฎุมพีเพียงแต่ลงทุนกลับร่ำรวยมหาศาล ดังที่
เหล่าสหยาของนายแมนวิเคราะห์ว่าพวกคนมั่งมีนั้นมั่งมีขึ้นได้เพราะ “เขาก็เอาเงินไปลงทุน
ทำมาค้าขายนะซี” ทว่าคำถามคือ “เขาได้เงินจากที่ไหนมาลงทุนกันล่ะ?” และ “แรกเริ่มเดิมที
เงินมันมาจากที่ไหน” (ศรีบูรพา, 2536, น. 197) คำตอบนั้นย้อนกลับไปทีโครงสร้างเศรษฐกิจ
แบบศักดินาก่อนหน้าการเปลี่ยนแปลงการปกครองซึ่งเห็นได้ว่าที่มาของทรัพย์สินของพ่อค้า
กระฎุมพีนั้นมาจากชนชั้นปกครองผู้ถืออำนาจนั่นเอง และในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง
กลุ่มทหารซึ่งสืบทอดวิถีนโยบายได้ขึ้นเป็นผู้ถืออำนาจปกครอง ทำให้สังคมไทยกลับคืนสู่
รูปแบบเศรษฐกิจที่กลุ่มพ่อค้ากระฎุมพีต้องพึ่งพิงชนชั้นปกครองอีกครั้ง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า
กลุ่มพ่อค้ากระฎุมพีเองก็ถูกขูดรีดจากผู้ถืออำนาจรัฐทางอ้อมเช่นกัน ดังที่เจ้าของตึกเขียว
กล่าวกับภรรยาในตอนท้ายเรื่องว่า “เมื่อเดือนที่แล้วฉันได้ส่งเงินถึง 1,000 บาท ไปร่วมทำบุญ
เนื่องในวันเกิด ๆ ผนฯ ท่าน” (ศรีบูรพา, 2536, น. 201) การนำเงินไปร่วมทำบุญวันเกิด

“ฯพณฯ ท่าน” นี้เขาบอกกับภรรยาว่าถือเป็น “การลงทุน” เพื่อที่จะได้รับประโยชน์กลับคืนในอนาคต สะท้อนถึงการชู้ตริตของชนชั้นปกครองที่มีต่อพ่อค้ากระฎุมพี อันเป็นมรดกตกทอดมาจากรูปแบบเศรษฐกิจสังคมศักดินาของไทยที่ชนชั้นพ่อค้ากระฎุมพีมิได้ลุกขึ้นต่อสู้กับชนชั้นศักดินาอันจะนำไปสู่การปรับระบบเศรษฐกิจเป็นทุนนิยมที่ชนชั้นพ่อค้ากระฎุมพีมีอำนาจหรือบทบาทในสังคมจากการครอบครองปัจจัยการผลิต และเกิดการแข่งขันกันผลิตและขายสินค้าในตลาด หากแต่ในสังคมไทย ชนชั้นพ่อค้ากระฎุมพีกลับสยบยอมและแข่งขันกันเสนอประโยชน์ให้แก่ชนชั้นปกครองเพื่อให้ตนได้รับการเอื้อประโยชน์ทางธุรกิจตอบแทน

4.2 ส่วน “ขอแรงหน่อยเถอะ” : มรดกโครงสร้างส่วนบนยุคสังคมศักดินา

ลัทธิมาร์กซ์อธิบายว่าโครงสร้างทางสังคมของมนุษย์นั้นเกิดจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่วิธีการผลิต (mode of production) อันเป็นโครงสร้างพื้นฐาน (base) กำหนดหรือเป็นเงื่อนไขให้เกิดโครงสร้างส่วนบน (superstructure) อันได้แก่ ระบบกฎหมาย ระบบการเมือง ระบบความคิดความเชื่อ วัฒนธรรม และศิลปะทั้งหลาย โครงสร้างส่วนบนนี้ทำให้ชนชั้นที่มีอำนาจครอบครองปัจจัยการผลิตมีความได้เปรียบในความสัมพันธ์การผลิต และกลายเป็นผู้กำหนดโครงสร้างส่วนบน และโครงสร้างส่วนบนนี้เองทำหน้าที่ธำรงรักษาโครงสร้างความสัมพันธ์การผลิตผ่านกลไกทางการเมือง กฎหมาย วัฒนธรรมรูปแบบต่าง ๆ อาทิ ศาสนา ความเชื่อ การศึกษา ภาษา ศิลปะและวรรณคดี ที่สร้างและตอกย้ำจิตสำนึกทางชนชั้นซึ่งนำไปสู่การกดขี่ชู้ตริตแรงงาน ดังนั้นการต่อสู้ระหว่างชนชั้นจึงมิใช่เพียงการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์การผลิตเท่านั้น หากแต่ยังต้องต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนบนด้วย

จากกรอบแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองที่นำมาวิเคราะห์ อาจกล่าวได้ว่าเรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ” ได้เผยให้เห็นโครงสร้างส่วนบนที่ครอบงำความคิดของคนในสังคมผ่านสำนวนพูดสามัญธรรมดา “ขอแรงหน่อยเถอะ” ที่ใช้ทั่วไปในสังคมโดยไม่คำนึงถึงนัยของการชู้ตริตเอารัดเอาเปรียบ ส่วน “ขอแรง” นี้มีปรากฏอยู่ในพจนานุกรมไทยตั้งแต่ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 หมายถึง “ขอให้ช่วยทำงาน, วาน” (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493, 2513, น. 188) ควบคู่กับสำนวน “ลงแขก” ซึ่งหมายถึง “บอกเพื่อนบ้านมาช่วยกันทำงาน” (น. 786) สะท้อนให้เห็นว่ามีใช้มานานแล้วเนื่องจากสังคมไทยในอดีตเป็นสังคมเกษตรกรรมแบบบุพกาลที่มีการแลกเปลี่ยนแรงงานเพื่อช่วยให้การทำงานของคนในสังคมสำเร็จลุล่วง แรงงานในสังคมแบบนี้เป็นปัจจัยการผลิตที่มีมูลค่าแลกเปลี่ยน หากทว่ามีใช้การแลกเปลี่ยนกับเงินตราทรัพย์สิน แต่เป็นการใช้แรงงานแลกแรงงาน ซึ่งอาศัยความไว้วางใจว่าฝ่ายที่ได้รับแรงงานช่วยเหลือจะตอบแทนกลับด้วยการช่วยเหลือ ครั้นเมื่อสังคมพัฒนารูปแบบมาเป็นสังคมศักดินา แรงงานของบุคคลมิเพียงเป็นปัจจัยการผลิตของตนเองแต่ยังเป็นปัจจัยการผลิตของมูลนายด้วย

ในสมัยรัตนโกสินทร์ “มูลนาย” ประกอบด้วยบุคคลหลายกลุ่มนับตั้งแต่พระมหากษัตริย์เชื้อพระวงศ์ ขุนนางและข้าราชการที่มีอำนาจลดหลั่นกันลงมาตามทำเนียบศักดินา มูลนายคนหนึ่ง

ต้องขึ้นสังกัดต่อมูลนายที่อยู่ในลำดับสูงกว่าตนเป็นชั้น ๆ ขึ้นไป โดยมูลนายที่อยู่ในลำดับสูงสุดคือพระมหากษัตริย์ ส่วนกำลังคนที่ขึ้นสังกัดกับมูลนายได้แก่ไพร่และทาส ทั้งสองกลุ่มนี้มีพันธะต้องทำงานรับใช้หรือส่งสิ่งของหรือเงินตราให้แก่มูลนายของตนหรือทางราชการ ระบบไพร่และการเกณฑ์แรงงานไพร่เป็นกลไกสำคัญในการควบคุมและจัดสรรประโยชน์จากกำลังคน การงานที่จำเป็นต้องมีการเกณฑ์กำลังแรงงานคนมีหลากหลาย ได้แก่ การสงคราม งานโยธา งานเวรยาม รักษาการณ์ และงานอื่นๆ อาทิ การเกณฑ์มาเข้าขบวนแห่ในงานพระราชพิธี การหัดแสดงมหรสพ การทำงานเหมืองหรือโรงจักร ส่วนการเกณฑ์ส่วยนั้นคือการเรียกเก็บเงินตราหรือสิ่งของอันได้แก่ผลผลิตทางการเกษตร ของป่า และแร่ธาตุ (อัญชลี สุสายัณห์, 2541) กล่าวได้ว่าในรูปแบบสังคมศักดินาของไทยมูลนายสามารถเรียกจ้างแรงงานจากไพร่ทาสในสังกัดของตนโดยตอบแทนด้วยการดูแลปกป้องคุ้มครอง แต่จะเพียงพอเหมาะสมหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับมูลนาย ทว่าไม่ว่าอย่างไรไพร่ทาสก็ไม่อาจปฏิเสธการทำงานให้มูลนายเนื่องจากมีกฎหมายให้อำนาจมูลนายในการลงโทษด้วย

เมื่อระบบเศรษฐกิจของสังคมไทยพัฒนาเป็นการค้าขายที่ขยายกว้างกว่าการยังชีพ ประกอบกับเกิดมีระบบราชการแบบใหม่ ทำให้ระบบไพร่ค่อย ๆ สิ้นสุดลง เกิดแรงงานเสรีและการจ้างงานเพื่อใช้ในการผลิตและการทำกิจการต่าง ๆ แต่กระนั้นก็ตาม ในสังคมรูปแบบใหม่กำลังแรงงานที่มีได้ใช้ในการผลิตกลับถูกมองว่าไม่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจหรือมีน้อย และถูกมองเชิงคุณธรรม คือเป็นเรื่องของ “น้ำใจ” อีกทั้งยังถูกมองว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ในตัวคน ใช้แล้วพินกลับคืนได้ใหม่ ไม่สูญสลาย จึงเป็นสิ่งที่ “ขอ” ได้ สำนวนพูด “ขอแรงหน่อยเถอะ” จึงมีผลในการลดทอนมูลค่าแลกเปลี่ยนและเพิ่มพูนมูลค่าเชิงสัญญาให้แก่แรงงาน ทำให้แรงงานบางส่วนถูกตัดออกจากการนำมาคิดมูลค่าแลกเปลี่ยนและกลายเป็นการให้เปล่าดังปรากฏในเรื่อง

การที่เรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ” นำประเด็นแรงงานมาเป็นแนวคิดสำคัญของเรื่องนี้ ศรีบูรพาได้ชี้ให้เห็นบทบาทหน้าที่ของสำนวนพูด “ขอแรงหน่อยเถอะ” ในฐานะปฏิบัติการของโครงสร้างส่วนบนอย่างชัดเจนดังข้อความตอนต้นเรื่องที่ว่า “เขาพูดกันที่นี้ เขาพูดกันที่นั่น เขาพูดกันมานานมานาน และยังพูดกันอยู่ทุกวันนี้ เป็นคำพูดธรรมดาสามัญ ได้ยินกันทุกหนทุกแห่ง **ผู้คนชินกับมันเสียเหลือเกิน จนไม่มีใครเอาใจใส่ และไม่มีใครคิดว่า มันจะมีความหมายอะไร**” (ศรีบูรพา, 2536, น. 191, เน้นโดยผู้เขียนบทความ) หรืออาจกล่าวได้ว่าโครงสร้างสังคมศักดินาได้ปลูกฝังความคิดเรื่องการใช้แรงงานโดยไม่คิดมูลค่าให้เป็นเรื่องปกติธรรมดาในสังคมผ่านสำนวน “ขอแรงหน่อยเถอะ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งการร้องขอโดยไม่มีการตอบแทนจากผู้ที่มีสถานะทางสังคมสูงกว่าหรือรัฐซึ่งผู้มีสถานะทางสังคมต่อยกว่าปฏิเสธหรือหลีกเลี่ยงได้ยาก การตั้งคำถามของนายแม่คนที่วิพากษ์พุ่งตรงไปที่สังคมศักดินาโดยตรงว่า “มันเอาที่ไหนมาพูดกันว่า ท่านพวกเจ้าเงิน เจ้าที่ดินเป็นผู้คุ้มกะลาหัวพวกเรา” (ศรีบูรพา, 2536, น. 199) จึงเป็น

การตั้งคำถามต่อโครงสร้างส่วนบนและเป็นการสร้างจิตสำนึกใหม่แก่เกษตรกรและกรรมกรให้หลุดพ้นจากการเป็นชนชั้นแรงงานในสังคมศักดินา

4.3 ความย้อนแย้งในเรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ”

แม้ว่าเรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ” จะพยายามรื้อถอนความคิดของสังคมศักดินาที่ไม่เห็นและไม่ให้ค่าแก่แรงงานของชนชั้นผู้ใช้แรงงาน ด้วยการตั้งคำถามกับสำนวน “ขอแรงหน่อยเถอะ” ในฐานะปฏิบัติการของโครงสร้างส่วนบนที่ครอบงำและสร้างจิตสำนึกในผู้คนในสังคม อย่างไรก็ตาม การคลี่คลายเรื่องในตอนท้ายกลับกลายเป็นความย้อนแย้งเมื่อมูลค่าเชิงสัญญาะใหม่ถูกใส่ความหมายให้แก่การกระทำของนายแมนและเพื่อนพ้องในตอนท้ายเรื่อง

ตอนท้ายเรื่อง ผู้แต่งผูกเรื่องให้เจ้าของตึกเขียวได้เรียนรู้ค่าของแรงงานและชนชั้นแรงงานด้วยการกำหนดให้ภรรยาของเขาล้มป่วยและต้องไปหาหมอโดยด่วน แต่รถเกิดติดหล่มต้องขอให้นายแมนมาช่วยเข็นรถ แต่แรกนายแมนไม่ยอมช่วยแม้ว่าเจ้าของตึกเขียวยินดีให้ค่าแรงตามแต่นายแมนจะเรียก ซึ่งเป็นการลบล้างคำพูดของเจ้าของตึกเขียวเองที่เคยพูดไว้ว่าแรงงานเป็นของไม่มีมูลค่า สิ่งที่ทำให้นายแมนเปลี่ยนใจคือคำขอร้องของหญิงคนป่วยเอง

“ขอให้เห็นแก่ผู้หญิงที่กำลังเจ็บหนักเถอะ เจ้าพระคุณ ช่วยเมตตาให้ชีวิตหน่อยเถอะ”

นายแมนก้าวขาไม่ออก เสียงละห้อยของสตรีคนป่วยเสียดแทงสะท้านใจจนรู้สึกหน้ามืดแทบจะชว่นเซล้มลง เขาต้องเอาเท้าจิกพื้นดินไว้ พลังก็สับสนบิดหน้าเซตขึ้น กัดกรามแน่น แล้วหันมาทางเจ้าของตึกเขียวซึ่งกำลังพุงตัวลุกขึ้นยืนโง่งนอยู่พูดใส่หน้าเขาว่า “หัวใจผมยังไม่แข็งเป็นหินเหมือนกับหัวใจของคุณ คอยอยู่ที่นี้ประเดี๋ยวผมจะออกมาช่วย”

(ศรีบูรพา, 2536, น. 204-205)

จากนั้นนายแมนก็พาเพื่อนพ้องมาช่วยจนรถสามารถแล่นต่อไปได้ ความช่วยเหลือของนายแมนและเพื่อนพ้องเป็นการช่วยแรงโดยไม่ได้คิดถึงผลตอบแทน หากแต่เพื่อช่วยชีวิตผู้หญิงคนหนึ่ง การเปลี่ยนใจของนายแมนมาจากฐานคติเรื่องความเป็นชายแบบสุภาพบุรุษ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ศรีบูรพานำเสนอต่อสังคมไทยผ่านตัวละครในนวนิยายและเรื่องสั้นรวมถึงในข้อเขียนต่าง ๆ หลายเรื่อง ตัวอย่างเช่นข้อเขียน “พูดกันฉันท์เพื่อน” ในสุภาพบุรุษ รายปักษ์ ฉบับปฐมฤกษ์ 1 มิถุนายน 2472 (อ้างถึงใน สุชาติ สวัสดิ์ศรี, 2564) กล่าวว่า “หัวใจของ ‘ความเป็นสุภาพบุรุษ’ อยู่ที่การเสียสละ เพราะการเสียสละเป็นบ่อเกิดของคุณความดีร้อยแปด

อย่าง [...] ถ้าจะอธิบายความหมายของสุภาพบุรุษให้กะชับเข้า ก็จำต้องยืมถ้อยคำที่ว่า ‘ผู้ใดเกิดมาเป็นสุภาพบุรุษ ผู้นั้นเกิดมาสำหรับคนอื่น’ ซึ่งข้าพเจ้าได้แต่งไว้ในหนังสือเรื่องหนึ่งมาใช้” หรือความคิดคำนึงของตัวละครในเรื่องสั้น “เล่นกับไฟ” ที่ว่า “การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์เป็นงานของสุภาพบุรุษ” (ศรีบูรพา, 2545, น. 38 อ้างถึงใน สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ, 2551, น. 199) ความเป็นสุภาพบุรุษตามแนวคิดของศรีบูรพาจึงไม่เพียงเกี่ยวข้องกับความเป็นชายเท่านั้น หากแต่ยังสัมพันธ์กับเรื่องของมนุษยธรรมอันเป็นคุณค่าเชิงจริยธรรมตามคติมนุษยนิยมด้วย อย่างไรก็ตามหากพิจารณาการตัดสินใจช่วยเหลือของนายแม่เน จะเห็นได้ว่านายแม่เนมิได้ยอมช่วยตั้งแต่แรกที่เจ้าของตึกเขียวผู้เป็นชายฐานะร่ำรวยร้องขอ กระทั่งเมื่อหญิงผู้ป่วยออกปากขอร้องเอง นายแม่เนจึงเกิดความขัดแย้งกับความตั้งใจเดิมที่จะไม่ช่วยชายเจ้าของตึกเขียวอันเนื่องมาจากสถานะความเป็นชายทำให้เขามีหน้าที่ต้องปกป้องดูแลหญิงซึ่งถือว่าเป็นเพศที่อ่อนแอกว่า การตัดสินใจช่วยของนายแม่เนจึงเป็นการชำระรักษาคุณค่าความเป็นชายและความเป็นมนุษยของนายแม่เนเอง

นอกจากนั้นการช่วยเหลือของนายแม่เนยังถูกโยงเข้ากับหลักธรรมของพุทธศาสนา จากการที่ภรรยาเจ้าของตึกเขียวกล่าวขอร้องนายแม่เนว่า “ช่วยเมตตาให้ชีวิต” และปรารถนาในตอนท้ายเรื่องโยงการช่วยเหลือของนายแม่เนเข้ากับการปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา ดังที่พิมพ์ายกย่องว่า “พวกเราได้แต่พร่ำพูดถึงพระพุทเจ้า แต่ไม่เคยอยู่ใกล้ชีวิตพระองค์เหมือนกับท่านที่ยากจนเหล่านี้เลย” (ศรีบูรพา, 2536, น. 206) การโยงความช่วยเหลือของนายแม่เนเข้ากับพุทธศาสนานั้นอาจอนุมานได้ว่าเกี่ยวข้องกับแนวความคิดเรื่องเมตตาในพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งเป็นนิกายหลักของสังคมไทย

แนวความคิดเรื่องเมตตาพบในองค์กรธรรมต่างๆ ในพุทธศาสนาเถรวาท อาทิ ในพรหมวิหาร หมายถึง ความปรารถนาที่จะให้บุคคลอื่น สัตว์อื่น มีความสุขโดยไม่มุ่งหวังสิ่งตอบแทน ในอัปมัถญา เมตตา หมายถึง การสร้างความรู้สึกร่วมกันให้เหล่าสัตว์อยู่ร่วมกันอย่างไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่เบียดเบียน ไม่ประทุษร้ายซึ่งกันและกัน ให้อยู่ดีมีสุขตามสมควรแก่สถานะของตน ต่างกับพรหมวิหาร คือ เป็นเมตตาที่แผ่ไปไม่จำกัดทิศ ไม่จำกัดกลุ่มบุคคล เป็นเมตตาจิตที่สม่ำเสมอทั่วไป ในเบญจธรรม เมตตา คือ ความรักความปรารถนาดีต่อผู้อื่นสัตว์อื่น อยากให้บุคคลอื่น สัตว์อื่นเป็นสุข ในอารักขกัมมัฏฐาน เมตตา คือ กรรมฐานในการแผ่เมตตจิตคิดจะให้สรรพสัตว์ทั้งปวงเป็นสุขทั่วหน้า ในสาราณียธรรมแบ่งเป็นเมตตาเป็น 3 ประการ คือ การแสดงความปรารถนาดีต่อผู้อื่นทางกาย วาจา และใจ โดยรวมกล่าวได้ว่า เมตตา หมายถึง ความปรารถนาดี ความมีเอื้อเอื้อ ปรารถนาให้ผู้อื่นตลอดถึงสรรพสัตว์ประสบความสุข ปราศจากเวรภัย ปราศจากทุกข์โศก ไม่มีอคติ ไม่ทำลายล้าง ไม่จองเวรซึ่งกันและกัน (พระมหาบุญเรือน ปภกฺโก (พิลาพันธ์), 2542, น. 10-25)

คำปรารภของภรรยาของเจ้าของติกเขี้ยวที่ว่านายแม่ “อยู่ใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้า” นั้นคือมองว่าการช่วยเหลือของนายแม่เป็นการกระทำที่เกิดจากการปฏิบัติตามหลักธรรมเรื่องเมตตาในพุทธศาสนา อันทำให้นายเมื่อยินยอมช่วยเหลือแม้ว่าจะเคยถูกปฏิเสธความช่วยเหลือในลักษณะเดียวกันมาก่อนจากสามีของเธอ เป็นการช่วยเหลือโดยไม่หวังผลตอบแทนอื่นใดนอกจากการช่วยชีวิตเธอในฐานะเพื่อนมนุษย์ผู้ตกอยู่ในทุกข์ภัย

ด้วยเหตุดังกล่าวมูลค่าของแรงงานของนายแม่และเพื่อนพ้องจึงมิได้แลกเปลี่ยนกับเงินตรา หากแลกเปลี่ยนคุณค่าความเป็นคนและความเป็นชาย ดังนั้นแรงงานในที่นี้มิใช่ปัจจัยการผลิตที่มีมูลค่าแลกเปลี่ยนตามแบบวิถีการผลิตแบบทุนนิยม หากแต่มีมูลค่าเชิงนามธรรมหรือคุณค่าทางใจ ดังที่เจ้าของติกเขี้ยวกล่าวขอขอบคุณว่า “ขอบคุณ พ่อมหาเจ้าเวทย์! ถ้าเมียฉันไปถึงหมอตันทันเวลาและรอดชีวิตไปได้ ก็เพราะได้อาศัยแรงของพวกพ้องนายแม่แท้ ๆ” ซึ่งนายแม่สันทันกลับว่า “แต่เมื่อตอนผมเจ็บหนักปางตาย และผมรอดชีวิตมาได้ฉันไม่ใช่เพราะความช่วยเหลือของพวกคุณหรอกนะ!” (ศรีบูรพา, 2536, น. 206) ยืนยันว่าการเข็นรถของพวกเขาคือ “การช่วยเหลือ” มิใช่ “การแลกเปลี่ยน” ตามวิถีเศรษฐกิจ คำปรารภตอนท้ายเรื่องจากปากภรรยาของติกเขี้ยวจึงได้ยกสถานะนายแม่และเพื่อนผู้ยากจนให้เป็นแรงงานผู้มีคุณธรรมมีน้ำใจที่พร้อมจะให้ความช่วยเหลือโดยไม่เห็นแก่เงิน ต่างกับเจ้าของติกเขี้ยวผู้ร่ำรวยแต่กลับตีราคาทุกสิ่งเป็นเงินทองและการลงทุนที่หวังผลกำไรโดยมิได้ให้ความเป็นธรรมกับการลงทุนแรงงานของคนอื่น การสร้างคู่เทียบนี้ทำให้นายแม่และเพื่อนพ้องสูงส่งกว่าเจ้าของติกเขี้ยวหรือกล่าวได้ว่ามีความเหนือกว่าทางจิตวิญญาณ

หากพิจารณากระบวนการสร้างข้อถกเถียงเรื่องค่าของแรงงานกระทั่งนำมาสู่การยกสถานะชนชั้นแรงงานขึ้นเหนือกว่าชนชั้นศักดินาและพ่อค้ากระฎุมพี จะเห็นได้ว่าตลอดเรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ” ข้อถกเถียงและปมปัญหาดังกล่าวถูกสร้างขึ้นจากการจัดวางขัดตรงข้ามระหว่างชนชั้นศักดินาพ่อค้ากระฎุมพีกับชนชั้นแรงงานตามลักษณะและโครงสร้างสังคมแบบศักดินาที่ยังตกค้างอยู่แม้ในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ชนชั้นศักดินาพ่อค้ากระฎุมพีดำรงสถานะเหนือกว่าชนชั้นแรงงานในทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การคลี่คลายและจบเรื่องโดยให้นายเมื่อยอมให้ความช่วยเหลือได้พลิกกลับหัวโดยเชิดชูให้ฝ่ายชนชั้นแรงงานมีสถานะเหนือกว่าในทางจิตวิญญาณ นั่นคือมีคุณธรรมสูงกว่า การจบเรื่องเช่นนี้เป็นการย้ายโครงสร้างความสัมพันธ์ขัดตรงข้ามทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง จากชนชั้นแรงงานกับชนชั้นศักดินาพ่อค้ากระฎุมพี มาเป็นขัดตรงข้ามระหว่างผู้มีคุณธรรมกับผู้ไร้คุณธรรม โดยจัดวางให้ชนชั้นแรงงานเป็นขั้วผู้มีคุณธรรมซึ่งได้รับยกย่องว่าสูงส่งกว่าชนชั้นศักดินาพ่อค้ากระฎุมพีซึ่งถูกมอบความหมายให้เป็นผู้ไร้คุณธรรม การเปลี่ยนแปลงคู่ขัดแย้งในความสัมพันธ์ขัดตรงข้ามนี้ทำให้ปัญหาแรงงานในทางเศรษฐกิจและการเอารัดเอาเปรียบระหว่างชนชั้นยังคงไม่ได้รับการแก้ไข แต่กลับถูกเบี่ยงเบนไปเป็นปัญหาทางจริยธรรม นำไปสู่การเรียกร้องการเสียสละแรงงานโดย

ให้ความหมายเชิงนามธรรมแก่แรงงาน นั่นคือแรงงานเป็นสิ่งที่ไม่มี “มูลค่า” และไม่จำเป็นต้องแลกเปลี่ยนกับเงินค่าจ้างเช่นเดิม ในกรณีเรื่องสั้นเรื่องนี้ แรงงานนั้นมีมูลค่าเชิงสัญญาที่ตีเป็นราคาไม่ได้ อันทำให้สำนวนพูด “ขอแรงหน่อยเถอะ” ได้แปรเปลี่ยนไปปฏิบัติการในฐานะกลไกเชิงอุดมการณ์ที่รองรับการดำรงอยู่ของ “ชนชั้นทางจริยธรรม” ในสังคมคุณธรรมนิยม

5. บทสรุป : หรือจะเป็นความล้มเหลวในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนบท?

เมื่ออ่านเรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ” ของศรีบูรพาด้วยมุมมองแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวลัทธิมาร์กซ์ เราจะเห็นว่าผลงานนี้ได้เสนอการวิพากษ์ความคิดและค่านิยมแบบสังคมศักดินาไทยเกี่ยวกับแรงงานซึ่งถูกครอบงำด้วยสำนวนที่พูดกันติดปากว่า “ขอแรงหน่อยเถอะ” และหากพิจารณาช่วงเวลาในเรื่องสั้นเรื่องนี้ดีพิ่มพ์ครั้งแรกว่าเป็นช่วงสำคัญของการขับเคลื่อนระหว่างอุดมการณ์สังคมนิยมกับอุดมการณ์อำนาจนิยมที่อิงแอบศักดินา ยิ่งทำให้มองเห็นว่าเรื่องสั้นเรื่องนี้คือหนึ่งในขบวนการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมชนชั้น และต่อต้านการกดขี่จากชนชั้นที่มีอำนาจในการครอบครองปัจจัยการผลิต โดยการสถาปนาค่าของแรงงานและชนชั้นแรงงานให้เหนือกว่าค่าของเงินและชนชั้นศักดินาพ่อค้ากระฎุมพี อย่างไรก็ตาม กระบวนการแต่งเรื่องเพื่อสื่อความหมายของสำนวนพูด “ขอแรงหน่อยเถอะ” อาจไม่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และไม่ปลดปล่อยการกดขี่ขูดรีดแรงงานจากชนชั้นผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจและการปกครองตามแนวลัทธิมาร์กซ์ เนื่องจากความย้อนแย้งที่ปรากฏขึ้นในตอนท้ายเรื่อง

เนื้อหาและแนวคิดของเรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ” มุ่งเน้นไปที่คุณค่าและความสำคัญของแรงงาน โดยคาดหวังว่าจะส่งผลให้เกิดการตระหนักรู้และเกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตในสังคมเพื่อยุติการกดขี่ขูดรีด ซึ่งสอดคล้องและน่าจะส่งผลสำคัญในการต่อสู้ของขบวนการแรงงานไทยในช่วงทศวรรษ 2490³ อย่างไรก็ตาม ในขณะที่เดียวกันเรื่องสั้นเรื่องนี้ก็ได้เสนอหรือสถาปนาคุณค่าทางจิตวิญญาณขึ้นมาทดแทนด้วยแนวคิดเรื่องความเมตตา มนุษยธรรม และความเป็นลูกผู้ชาย เป็นการสลายขั้วความขัดแย้งระหว่างชนชั้นทางเศรษฐกิจที่ดำเนินมาแต่ต้นผ่านความขัดแย้งระหว่างตัวละครนายแม่ซึ่งเป็นชนชั้นแรงงานกับตัวละครเจ้าของตึกเขียวซึ่งเป็นชนชั้นพ่อค้ากระฎุมพี และเสนอขั้วความขัดแย้งใหม่ขึ้นมาแทนที่ นั่นคือความมีมนุษยธรรมกับความไร้มนุษยธรรม ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องความเมตตาของศาสนาพุทธที่ฝังรากลึกในสังคมไทย และศรีบูรพาเองก็มีความเลื่อมใสในพุทธศาสนาและเป็นพุทธในทาง

³ หลังสงครามโลกครั้งที่สอง การเคลื่อนไหวของแรงงานขยายวงกว้างขึ้น การต่อสู้มีเนื้อหาทางการเมืองมากขึ้น มีการเผยแพร่อุดมการณ์ทางชนชั้นโดยได้รับอิทธิพลแนวคิดจากลัทธิคอมมิวนิสต์ และจัดตั้งพรรคการเมืองหรือทำแนวร่วมกับผู้นำทางการเมือง (กรรณชญา พูนพิช, 2541; จงใจรัก ปกพัฒนากุล, 2541)

ความคิดและการปฏิบัติ และเห็นว่าความคิดแบบพุทธกับแนวคิดของลัทธิมาร์กซ์มิได้ขัดแย้งกัน (ประภัสสร เสวิกุล, 2549; พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม (อุปัชฌ์), 2551; วิทยากร เชียงกูร, 2532) ดังนั้นความขัดแย้งของตัวละครในเรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ” จึงคลี่คลายด้วยเมตตาธรรมตามหลักพุทธศาสนาซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดมนุษยธรรมตามคติมนุษยนิยม

ด้วยเหตุนี้อาจกล่าวได้ว่าการวิพากษ์สังคมศักดินาไทยในเรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ” เป็นการวิพากษ์บนฐานคิดของจิตนิยมแบบอวัตถุนิยม (immaterialist idealism) ซึ่งตรงข้ามกับฐานคิดของลัทธิมาร์กซ์ที่ตั้งอยู่บนวิธีคิดแบบวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ (historical materialism) และวัตถุนิยมวิภาษ (dialectic materialism) มาร์กซ์นั้นเห็นว่าปรัชญาจิตนิยมนำเอานามธรรมมาบดบังความเป็นจริงทางวัตถุ และให้มนุษย์แสวงหาความสุขโดยการทำให้เป็นสุขโดยไม่ต้องคิดเปลี่ยนวัตถุที่แวดล้อมซึ่งก็คือสังคมนั่นเอง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2519, น. 83) หมายความว่าขณะที่มาร์กซ์มองว่าสภาพแวดล้อมทางสังคมคือสภาพวัตถุที่ก่อให้เกิดรูปการจิตสำนึกหรืออุดมการณ์ซึ่งหล่อเลี้ยงโครงสร้างทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมและเอารัดเอาเปรียบและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมต้องกระทำโดยการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางสังคมนั้นเพื่อนำไปสู่สังคมที่ไม่มีการกดขี่ขูดรีดเอารัดเอาเปรียบระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งทำให้คนในสังคมมีความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุข ทว่าในด้านหนึ่งสังคมไทยยังคงให้ความสำคัญแก่คุณค่าเชิงนามธรรมคือ การปฏิบัติตามหลักศาสนาและบรรทัดฐานทางสังคมซึ่งเป็นหลักในการควบคุมการประพฤติปฏิบัติของบุคคลเพื่อให้สังคมดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ซึ่งในกรณีของเรื่องสั้นนี้ คือนมนุษยธรรม ความเมตตาและความเป็นชายแบบสุภาพบุรุษ

คุณค่าเชิงนามธรรมนี้สร้างความเหนือกว่าให้แก่ชนชั้นแรงงาน หากทว่ายังไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นชัยชนะในการต่อสู้ทางชนชั้น เนื่องจากหากมองเรื่องสั้น “ขอแรงหน่อยเถอะ” ในระดับปฏิบัติการทางวาทกรรม (discursive practice) การสถาปนาความสูงส่งกว่าของจิตนิยมเหนือวัตถุนิยมในเรื่องด้วยแนวคิดเรื่องเมตตา ความเป็นชายและมนุษยธรรมนี้ยังไม่นำไปสู่ผลของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมของไทยดังเจตนารมณ์ของผู้แต่งซึ่งมีบทบาทสำคัญในขบวนการต่อสู้เพื่อความเสมอภาคและความเป็นธรรมทางสังคมในยุคสมัยของเขา ทั้งนี้เป็นเพราะบริบทสังคมวัฒนธรรมแบบจิตนิยมของสังคมไทยทำให้เรื่องได้ผลทำให้การเรียกร้องค่าตอบแทนเป็นเงินตราหาใช้การแลกเปลี่ยนอย่างเป็นธรรมตามวิถีการจ้างงานทางเศรษฐกิจ หากเป็นความเห็นแก่ได้ซึ่งเป็นคุณค่าที่ไม่พึงปรารถนา และยังได้ยกย่องการเสียสละแรงงานเป็นคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ที่เหนือกว่า ด้วยเหตุนี้ อุดมการณ์แบบคุณธรรมนิยม (moralism) จึงได้เข้ามาปฏิบัติการโอบอุ้มความสัมพันธ์การผลิตที่ไม่เท่าเทียมในสังคม แทนที่ความเหลื่อมล้ำต่ำสูงตามอุดมการณ์สังคมแบบศักดินาดั้งเดิม และช่วยธำรงรักษาโครงสร้างสังคมทุนนิยมแบบศักดินาซึ่งพัฒนารูปแบบจนสามารถดำรงอยู่ยั่งยืนต่อมาในสังคมไทยอย่างที่ศรีบูรพาไม่อาจคาดถึง

เอกสารอ้างอิง/References

- กนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2549). *สำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะเศรษฐศาสตร์.
- กรรณชญา พูนพนิช. (2541). ประวัติศาสตร์ขบวนการสหภาพแรงงานไทยยุคเริ่มต้นถึง พ.ศ. 2500. ใน ฉลอง สุนทรวานิชย์, สุวิมล รุ่งเจริญ, ศักดินา ฉัตรกุล ณ อยุธยา, และ สมาน แจ่มบุรี (บรรณาธิการ), *ประวัติศาสตร์แรงงานไทย (ฉบับกึ่งศตวรรษ)* (น. 113-128). พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, ภาควิชาประวัติศาสตร์ และมูลนิธิ ฟรีดริค เอแบร์ท.
- กำแหง อยู่เอี่ยม. (2522). *เศรษฐศาสตร์การเมืองภาคต้น*. จุติ.
- จิตร ภูมิศักดิ์. (2563). *โฉมหน้าศักดินาไทย (พิมพ์ครั้งที่ 11)*. ศรีปัญญา.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2519). *ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง*. ไทยวัฒนาพานิช.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2524). *เศรษฐศาสตร์กับประวัติศาสตร์ไทย*. สร้างสรรค์.
- เต็มยศ ปาลเดชพงศ์. (2561). *Political Cartoomics: เศรษฐศาสตร์การเมือง ฉบับการ์ตูน*. เรือนแก้วการพิมพ์.
- ทวี หมั่นนิกร. (2552). “...เศรษฐศาสตร์จึงต้องเป็นเศรษฐศาสตร์การเมือง”. โอเพ่นบุ๊กส์.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2554). “เศรษฐศาสตร์กลางทะเลลึก” อานาจของภาษา. ใน ปกป้อง จันวิทย์ (บรรณาธิการ), *ปาฐกถา 60 ปี เศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์* (น. 148-191). โอเพ่นบุ๊กส์.
- ประภัสสร เสวิกุล. (2549). *บทบาทของนายกุลหลาบ สายประดิษฐ์ กับวิถีประชาธิปไตย*. สถาบันพระปกเกล้า.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2538). *เศรษฐศาสตร์การเมือง – โลกทัศน์กับการวิเคราะห์ระบบและการเปลี่ยนแปลง*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะเศรษฐศาสตร์.
- พระมหาธนวุฒิ โชติธรรมโม (อุปชย). (2551). *ศึกษาวิเคราะห์อุดมธรรมในทัศนะของศรีบูรพา (กุลหลาบ สายประดิษฐ์) [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. <https://e-thesis.mcu.ac.th/thesis/2581#>
- พระมหาบุญเรือน ปกกุลโร (พิลาพันธ์). (2542). *การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. <https://e-thesis.mcu.ac.th/thesis/2822>
- พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์. (2546). *ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน. (2548). *ศรีบูรพา: ศรีแห่งวรรณกรรมไทย (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. วิชญา.
- วิทยากร เชียงกูร. (2532). *ศึกษาบทบาทและความคิดศรีบูรพา*. ผลึก.
- วิทยากร เชียงกูร. (2544). *การเมืองภาคประชาชน มองจากชีวิตและงานของ “ศรีบูรพา”*. มิ่งมิตร. ศรีบูรพา. (2536). *ขอแรงหน่อยเถอะ*. ดอกหญ้า.

สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ. (2551). “สุภาพบุรุษ” ในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับวรรณกรรมของศรีบูรพา [วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุชาติ สวัสดิ์ศรี. (2564, 28 มีนาคม). สุภาพบุรุษ...มนุษย์ภาพ “ศรีบูรพา” กุหลาบ สายประดิษฐ์. <https://www.sriburapha.net/2021/03/28/%E0%B8%AA%E0%B8%B8%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%9E%E0%B8%9A%E0%B8%B8%E0%B8%A3%E0%B8%B8%E0%B8%A9-%E0%B8%A1%E0%B8%99%E0%B8%B8%E0%B8%A9%E0%B8%A2%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%9E-E0%B8%A8%E0%B8%A3%E0%B8%B5/>

อัญชลี สุสายัณห์. (2541). รายงานไพร่ในสังคมไทยโบราณ. ใน ฉลอง สุนทราวาณิชย์, สุวิมล รุ่งเจริญ, ศักดินา ฉัตรกุล ณ อยุธยา, และ สมาน แจ่มบุรี (บรรณาธิการ), *ประวัติศาสตร์แรงงานไทย (ฉบับผู้ศักดิ์ศรีกรรมกร)* (น. 1-30). พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, ภาควิชาประวัติศาสตร์ และมูลนิธิ ฟรีดริค เอแบร์ท.

Engels, F. (1877). Subject matter and method. In *Anti-Dühring*.

<https://www.marxists.org/archive/marx/works/1877/anti-duhring/ch13.htm>

Chunlawong, S. (2008). Consumption and consumer society as postmodernity in contemporary Thai fiction [Special Issue]. *Manusya*, 15, 1-12.

Khemmanit. (2016, March 17). *เรื่องสั้นดีเด่น 100 ปี เรื่องสั้นไทย (ขอแรงหน่อยเถอะ)*.

<http://knemmanita.blogspot.com/2016/03/100.html>